

Elekes Ferenc

Egy
tekintet
éghajlata

Elekes Ferenc

Egy tekintet éghajlata

Kisregény

*A fedőlap Báthori Zsigmond fotójának
felhasználásával készült*

Marosvásárhely
2010

TARTALOM

Utcán járkáló asszony	
Kérdezd meg Idától	
Fedák Sári titka	
Két magányos ember	
A fák metszett ágai	
Az árnyék hossza	
Aki füvet eszik	
Az erős cölöp	
Egy véka paszuly	
Idegjáték	
Békességes kutatások	
Ugye, megmondtam	
A kocka fordulása	
Különleges nap	
Nehéz kérdés	
Kiderült, hogy király voltam	
Falusi királyság	
Amire nem gondoltam	
A birodalom neve	
Botlásaim Feriföldön	
Feriland és a turisták	
A kert nem fut el	
Röpködő ötletek	
Közvetlen szomszédok	
Ismeri a járást	
Meg kell bolondulni	
Isten is fázhat tavaszig	
Hosszú tél	
Az első fűszál	
Jó hír messziről	
Tarajos gőte	
Hagytam, hogy menjen	
Egy jegy sem kelt el	
Egy tekintet éghajlata	
A szerzőről	

Utcán járkáló asszony

Az utcán járkáló asszonyt minden nap lehetett látni, hogy járkál az utcán. Ment lefelé és jött vissza. Semmit nem vitt magával sehová és semmit nem hozott magával sehonnan. Csak járkált az utcán. Ezért is nevezték őt utcán járkáló asszonynak. Ez a furcsa asszony soha, semmi rosszat nem csinált. Illedelmesen köszönt, akivel találkozott és ha jobb kedvében volt, csöndesen megkérdezte tőle, na, hogy van. A választ nem várta meg, ment tovább, mint akinek sok a dolga. Kíváncsi természetű gyermek voltam, ezért egy alkalommal meglestem ezt az utcán járkáló asszonyt. Hogy hová megy és miért megy oda, ahová elindult. Azért voltam kíváncsi, mert minálunk senki nem járkált céltalanul az utcán. Legfőntebb ünnepi napokon. Vagy vasárnap. Akkor is csak délután. Mert estefelé enni kellett adni az állatoknak, akár ünnepi nap volt, akár vasárnap.

Amikor meglestem ezt az utcán járkáló asszonyt, csak annyit vettem észre, hogy elmenőben egy ház előtt, benéz a kerítés vagy a kapu hasadékaiba. És megy is tovább. Ezzel le is mondtam a további leskelődésemről. Gondoltam, ilyenek az asszonyok. Benéznek egy udvarra, kertbe, rendben van-e minden, nem veszekednek-e éppen az ott lakók, vagy életben vannak-e a legöregebb vénasszonyok.

Egyszer bejött hozzánk ez az utcán járkáló asszony és azt mondta anyámnak, te, Emma, van-e néked tudomásod arról, hogy a ti Idátok nem normális. Anyám azt mondta, van, de te azt honnan tudod, hogy a mi Idánk nem normális? Az utcán járkáló asszony azt mondta, ő a közvéleményből tudja, hogy a mi Idánk nem normális. És ő is látta a saját szemével, hogy a mi Idánk egy nagy ollóval fölszabdalta a színesebb ruháit, azokat furcsa, pántlika formában magára aggatta és táncolt a hátsó udvarunkon. A fa alatt. Tiszta egyedül táncolt, pedig nézőközönsége nem volt neki. Márpedig aki úgy táncol, hogy senki nem látja, az olyan ember nem lehet normális. Erre anyám azt válaszolta, éppen te voltál az Ida nézőközönsége. Tehát a közvélemény is te vagy. Aki leskelődik a népek után. De a mi Idánkról keveset tud a közvélemény. Mert a mi Idánk nem csak nem normális, hanem valóságos bolond. Ida a mi udvarunk bolondja. És te pedig sokat ne leskelődj Idánk után. Még eltalál téged egy parittyakő a környező fákról, vagy a patak felől. Mert onnan dobálják a hitvány gyermekek mostanában a mi Idánkat.

Szóval bolond, valóságos bolond a ti Idátok, mondta az utcán járkáló asszony és behúzta maga mögött a kaput. Aztán ideges lett anyám, s szólt nekem, menjek, zavarjam el a csúfolódó gyermekeket az Ida közelében lévő fákról, s a patakunk partján nagyra nőtt, bokros helyekről.

Ettől fogva ilyen megbízatást sokszor kaptam anyámtól. Anélkül, hogy az utcán járkáló asszony a mi Idánkra nézve megjegyzést tett volna. De nem is tehetett megjegyzést, mert még az utcánkat is elkerülte ez a kíváncsiskodó asszony.

Kérdezd meg Idától

Egy szép, őszi napon átjött hozzánk az idősebb Gruel, aki francia származású ember lehetett, de erről soha nem beszélt. Időnként apám haját szokta nyírni egy Solingen ollóval. Zöld hokedlin ült apám az udvarunk közepén, fehér törölközővel körbevéve, hogy a lenyisszentett hajszálak ne hulljanak a nyakába.

Valahányszor ez az idősebb Gruel apám feje körül az ollóját csattogtatta, mindig előhozott valami történelmi témát. Hogy ne unatkozzanak. Nagyon szerette a történelem tarka kendőjét is kiteríteni ott, ahol valakinek a haját nyírta. Egyszer a második búr háború lepedője volt a beszélgetés tárgyául kiterítve. Abból is egy piciny rész. Mégpedig Churchill, aki elment haditudósítónak a második búr háborúba. És fölvetődött az az égető kérdés, hogy hány éves lehetett Churchill, amikor nekifogott az újságírásnak. Ehhez pedig azt kellett volna tudni, melyik esztendőben született ez a Churchill. Apám a fejét kezdte vakargatni, de az idősebb Gruel rászólt, az ilyen mozdulatokat hagyja abba, mert ha egy páciens a haját vakarja, ő nem tudja a hajnyírást folytatni.

Anyám egy szemtelen tyúkot hessentett el a hajnyírás színhelyéről, de csak azért, hogy közelebb kerüljön a férfiakhoz és beszélgetésüket hallhassa. Azt mondta apámnak, Ferenc, te pedig ne törd a fejed Churchill születésének idejéről, az ilyesmit úgysem tudhatod. Kérdezd meg Idától. És meg is kérdezte apám Idától, mikor született Churchill.

Ida azt mondta, 1874 november 30-án született, mégpedig egy fényes kastélyban. De ez a Churchill nem született rendes időben, mert hét hónapra született. Azért szépen kikerekedett a gyermek Churchill, egész életében szivarozott. És ivott is eleget egész életében. Ilyen italozós természete volt Fedák Sárinak is, mert ez a Fedák Sári is szerette az italt és a mulatságokat. Egyszer ez a Fedák Sári...

Anyám intett Idának, jól van, ne mondja el most Fedák Sárit, mert másról beszélnek a férfiak. És Ida elhallgatott. Néztam Idát, nem sértődött-e meg, hogy abba kellett hagynia Fedák Sárit. Nem látszott semmi sértődés az arcán. Kezét ölébe téve elnézett valahová, a semmibe. Mosolyogva. Csöndesen feléje somfordáltam, s azt kérdeztem tőle, Ida, te honnan tudod, mikor született Churchill, mert ezt a faluban senki nem tudná megmondani. Talán még Udvarhelyen is kevesen tudnák, anélkül, hogy megnéznék a régi könyvekben. Erre Ida hosszasan nézett reám és azt mondta, kár volt néki Fedák Sárit előhozni. Mert még azt el szerette volna mesélni, hogy Churchill később, egy Ethel Barrymore nevű színésznőnek udvarolt, de az a színésznő nem ismerte föl Churchill sokféle tehetségét és nem törődött vele. Emiatt aztán Clementine Hoziert vette feleségül, pontosan 1908. szeptember 12-én. Ez pedig azért lett volna érdekes, mert Ferenc, a testvére, vagyis az én apám, akinek a haját most nyírják, éppen ebben az esztendőben született.

Fedák Sári titka

Egy arra alkalmas pillanatban azt kérdeztem anyámtól, miféle titok lengi körül ezt a Fedák Sárít. És mi köze van Fedák Sárinak a mi Idánkhoz. Mert azt vettem észre, ha valamit nem tudnak a kapunkon belül, megkérdezik Idától. És Ida minden kérdésükre pontos választ tud adni. De amint a Fedák Sári neve előjön, akkor félbeszakítják Idának minden válaszát. Erre azt a titokzatos feleletet kapom, hogy a mi Idánk nem közönséges bolond, hanem különleges. Bármit megkérdezhetnek tőle, ő mindent tud. Tíz, esetleg húsz percen át képes beszélni akármiről. Tudományosan, normális ember módjára. De amikor megemlíti Fedák Sárít, akkor a mi Idánk bolonddá válik és bolondságokat beszél. Olyankor a beszédét félbe kell szakítani, mert kinek van türelme, s kedve ahhoz, hogy bolondságokat hallgasson. Röviden az a helyzet, hogy Ida bolond is, nem is. Inkább bolond. Attól függ, mennyire szorítja a nyakát a betegség.

A falu asszonyainak fele bolond lenne, ha idejében meg nem operálták volna. A golyva nevű betegség uralkodott el a faluban, mert az ivóvízben nem volt elég jó. Ezt így magyarázták volt a tudományos doktorok. Ő, s neki minden testvére műtve volt. Még leánykorukban. Golyvával. De a mi Idánk nem engedte, hogy megoperálják. Makacs volt a mi Idánk. Ezen felül okos és tehetséges. Neki volt a legnagyobb színészi tehetsége a faluban.

Nálunk nagyon régen is voltak színházi előadások, a színészek pedig mind idevalósiak voltak. A mi Idánk egyszer az Aranyhíd című, énekes színdarabban akkora sikert aratott, hogy pecsenyére tapsolták tenyerüket a népek és sokáig ordították, „hogy vót, hogy vót”. Olyan tizenhét-tizenennyolc éves lehetett akkor. És szép leány. Ez a szomszéd, a Jóska derék legény volt, el is vette Idát feleségül. De amint elvette, megparancsolta neki, operáltassa meg magát, mert ő nem hajlandó bolond feleséggel élni. Márpedig a tudós doktorok megmondták, az lesz belőle, bolond. A mi Idánk nem hallgatott Jóskára, kórházba nem ment. Ezért otthagya őt Jóska. Most már nem lehet azt tudni pontosan, ebbe a válásba bolondult-e belé Ida, vagy pedig a golyvába. Legvalószínűbb az, hogy mind a kettőbe. Előbb a válásba, utána a betegségébe. De az is lehet, abba bolondult belé, hogy nem lehetett belőle színésznő, primadonna. Ez a Fedák Sári titka, mondta anyám. És azt is hozzátette, bármit kérdezhetek Idától, amit ő mond, az biztosan úgy van, amiképpen mondja. Mindaddig, amíg elő nem veszi Fedák Sárít. Mert akkor ő valóságos bolond. Olyankor félbe kell szakítani Ida beszédét, mert magától nem tudja abbahagyni.

Két magányos ember

Két magányos ember élt sok éven át a hátsó udvarunkon. A patak felől. Az egyik Miklós nagyapám, a másik az ő leánya, a bolond Ida. Erről a Miklós nevű nagyapámról nem szívesen beszélek, mert ha elkezdem, arasznyi vastag könyv lenne belőle, s én nem szeretem a vastag könyveket.

Most elégedjünk meg annyival, hogy büszke ember volt. Egy időben vízimalom működött az udvarán, szeretett vadászni és különös dolgokat művelni. Egyszer fölültetett egy szekérre, levitt Székelykeresztúrra a közjegyzőhöz és azt mondta, reám íratja minden vagyonát. Mert ő úgy döntött. Aztán ebből nem lett semmi. Volt úgy, elvágtam a kezem vagy a lábam. Ő azonnal jött és pálcájával rámutatott egy vastag levelű növényre, hogy a sebet azzal kössem be. Ez a művelet mindig a legnagyobb sikerrel járt, mert ő pontosan tudta, mely levélnek, sőt, fűszálnak mi a gyógyító hatása.

Csupán a saját lelkére nem talált soha, semmiféle orvosságot. Hosszú életet élt. Hol apám, hol én, felváltva vittük neki az anyám által főzött ételeket. Éveken át. Alig beszélgettünk, de az anyám főztjét megdicsérte mindég. És ő is alig beszélgetett a mi bolond Idánkkal. Akivel együtt lakott, sok éven át.

Ida naphosszat álldogált az udvaron, s magában halkan beszélgetett. Időnként gyöngéden leszakított egy magányos fűszálat, s azt hosszan nézegette. Volt, amikor beszélgetett a magányos fűszállal. Tavasszal, amint kidugta fejét az első hóvirág, leszakította, s gondosan a hajába tűzte. Aztán lassúdan, ráérősen sétált a kertben. Énnekem úgy tűnt, ez a hóvirágos sétája nem volt más, mint az ő egyszemélyes, mindennapi fölvonulása. Ha eljött a forró nyár, ő akkor is kiállt az udvarra. A napra. Árnyékot nem keresett magának, hogy oda behúzódjék. Orcája sokszor leégett, de beteg nem volt. Még a fejét sem fájta. Legalábbis nem panaszkodott.

Anyám szerint beteg soha nem volt a mi Idánk. Amikor a falu gyermekei nagy ricsajjal eljöttek fürödni a patakunkba, azt a helyet szállták meg, mely épp ott nyúlt el a kertünk mellett. Ahol a legmélyebb volt a víz és nagyobb halak is voltak benne. Akkor még csöndesen, magában beszélt a mi Idánk, s a gyermekek sem csúfolódtak véle. Csak éppen megjegyezték, né, ott sétál a bolond asszony. Később egyre hangosabban kezdett beszélni, s olyan mozdulatokat tett, amilyeneket színpadokon szoktak a primadonnák. Ezt már a fürdőző gyermekek sem tudták szótlanul megállani. Felsorakoztak a kerítés mellett és csúfolódó szavakkal illeték Idát. És eljött az idő, amikor parittyakővel is illették, s mindenféle husángot dobáltak feléje, olyasmiket kiabálva, hogy hát énekelj is te, bolond asszony!

A fák metszett ágai

Egyszer véres orcával láttam sétálni kertünkben Idánkat. Kérdeztem tőle, mi történt veled, Ida. Csak annyit mondott, semmi, semmi. De én tudtam, hogy a seb az orcáján a csúfolódó gyermekek kődobálásától származik. A kukoricakas mögött nőttek azok a vastag levelű, sebre való növények, onnan szakítottam egy húsosabbat, s azzal bekötöttem Ida vérző sebet. És amíg a kötözéssel foglalkoztam, kértem Idától, te miért nem védekezel, amikor dobálnak téged azok a vásott gyermekek. Legalább elmehetnél tőlük távolabbra, hogy köveikkel ne érjenek el. Ida a legnagyobb nyugalommal azt válaszolta, ez az ő sorsa. És ugye, Jézust is megdobálták és föl is szegezték a keresztfára. Mert neki az volt a sorsa. De a Fedák Sári élete is elromlott...

Mondom, itt álljunk meg, mert amint látom, van még bekötözni való az orcáján.

A kődobáló gyermekek a kerítés nyílásain át végignézték az én sebkötöző kínládásomat, szépen elcsöndesedtek és rendre mind eloldalogtak valamerre. Miklós nagyapámat megpillantván a tornácon, egyenesen hozzá mentem és megállottam előtte. Mondom néki, miért tűri szótlanul, hogy ezek a neveletlen, átkozott csirkefogók kövekkel dobálják a mi Idánkat, amikor ő semmit nem vétett. Ő erre közönyös szavakkal válaszolt. Azt mondta, mindenkinek megvan a maga sorsa. Akit kövekkel dobálnak, álljon félre a kövek előtt. Nem lehet ő mindenkinek őrizője. És ő lépni is alig tud már. És az ő sorsa az Ida sorsánál is kegyetlenebb sors. Mert néki lehetősége sem volt a sorsa előtt félreállni.

Mondom erre, de hiszen nem kell néki mindenkit őriznie, ezen az udvaron csak ketten vannak. Azt mondja, ketten vannak, de mindkettőjük világa más világ. Ida a bolondok világában él és a bolondok világában más súlya van a szenvedésnek. Ő föl sem tudja fogni a saját szenvedését. Aki pedig nem a bolondok világában él, annak százszorosan fáj minden bánat. Még egy idegen ember pillantása is. Bárcsak őt is kővel dobálnák meg, nem pedig idegen és megvető pillantásokkal. Ida pedig boldog lehet, hogy csak kövekkel dobálják meg. Ráadásul gyermekek dobálják, akik nem tudják, mit cselekednek. De a felnőttek tudják, mit cselekednek, amikor vádló pillantásokat vetnek reá. Mert azt vetnek. Mindenki vádló pillantást vet reá, aki csak elmegy a kapuja előtt. Pedig az ő bűne nem valóságos bűn, hanem a törvény tévedése. A népek pedig inkább a törvény szavában s ítéletében hisznek inkább, mint az egyes ember igaz vallomásaiban. Ezt jól jegyezzem meg.

És azt is jól jegyezzem meg, hogy az Ida sebei be fognak gyógyulni. Mert a testnek ez a tulajdonsága. Begyógyítja saját sebeit. Az emberi léleknek pedig más a tulajdonsága. Sebei nehezen gyógyulnak. És ha gyógyítja is valamennyire az idő múlása a lélek sebeit, azok állandóan kiújulnak. Amiképpen a fák metszett ágai. Ha pedig nem hiszek abban, amit ő mond, nézzem csak meg a fák metszett ágait.

Az árnyék hossza

Ameddig a mi Idánk Miklós nagyapámmal lakott, valósággal az ő fennhatósága alá tartozott. Nekünk beleszólásunk abba nem volt, hogy mit csinál a mi Idánk, magában beszél-e, vagy hangosan, s merre jár a hátsó udvaron. Én pedig valósággal kerestem az alkalmat, hogy Idával találkozhassek, mert sokszor olyan kérdések forogtak a fejemben, amelyekre nem találtam semmiféle megnyugtató választ. Márpedig anyám megmondta, hogy a mi Idánk mindent tud. És magam is tapasztaltam az apám hajának nyírásakor, hogy a Churchill születésének dátumát is pontosan tudta.

Egy esős napon, amint láttam, hogy ott áll, elázottan az udvaron, s nagyapám be van húzódva a házba, elmentem Idához. Gondoltam, valami könnyű kérdést teszek föl neki, hogy sok időt ne vesztegessünk, s ő se törje a fejét ebben az esőben. Mondom Idának, te, Ida, itt nálatok én még soha órát nem láttam. Honnan tudod, hogy hány óra van. Ha véletlenül kíváncsi lennél, hogy mennyi az idő. Azt mondja a mi Idánk, a pontos időt mindig megmondja az árnyék hossza. Mert délidőben a legrövidebb az árnyék. A délelőtti és délutáni árnyékot pedig meg lehet saccolni könnyedén. Csak hozzá kell szokni. Ha pedig nem süt a nap és nincs árnyék, akkor az idő múlásával nem kell foglalkozni.

Ez a Fedák Sári sokszor úgy elmúlatta az idejét, azt sem tudta, hányadika van, nemhogy hány óra. Mert Fedák Sári nagy vendégségeket rendezett és belealudtak a végeláthatatlan traccsolásba...

Mondom, énnekem most el kell mennem a lúdjaik után, a patakra, majd ezt a dolgot folytatjuk. Erre azt mondja a mi Idánk, azok a ludak megvannak, nagyon szeretik ezt az esős időt, valósággal mosakodnak a lehulló cseppekben, ne menjek utánuk. Ha nem akarom meghallgatni Fedák Sárít, akkor ő még mondana valamit arról, amit elkezdett, vagyis az árnyék hosszáról. Mondom, jól van, akkor mondj nékem valamit az árnyék hosszáról, nem megyek a ludak után.

És a mi Idánk szépen elmondta, hogy az árnyék hossza pont olyan, mint az ember élete. És minden teremtmény élete ezen a világon. Akárcsak a Nap fénye, föltűnik az ember élete, s egyre fényesebb lesz. Ez a gyermekkor. Legfényesebb az ember élete, úgy tíz óra tájban. Utána gondok jönnek és töprengések kerülnek az ember életébe. De ezek szép gondok és szép töprengések. Délidőben, amikor legrövidebb az árnyék, megsokasodnak az ember gondjai, s a töprengései is. Néha annyira, hogy egészen elborítják. De az ember természete olyan, hogy azt hiszi, minden dolgának végére tud járni. Mert van még ideje rá. Ez az ember felnőtt kora. Aztán észre sem veszi, hogy egyre hosszabb az árnyék. Föl sem néz, annyi a tennivalója. És azokat végzi is, amennyire tudja. De az árnyék hosszának nyúlását fogyó ereje mutatja legjobban. És ettől szomorúbb napjai jönnek elő. És egyre sokasodnak a szomorú napok, mert ereje egyre inkább fogy. És akkor már a vénség hosszú árnyékát szemléli, s csodálkozik, milyen gyorsan elillan az élete. Legjobb, ha az ember megteheti, hogy ne nézze az órát. Sem a dátumot, sem pedig az árnyék hosszúságát... Mert ez a Fedák Sári is roppant nagy szegénységben halt meg...

Mondom Idának, köszönöm ezt a szép toldalékot, most pedig menj be szépen, legalább állj az eresz alá.

Aki füvet eszik

Mondom anyámnak, azért mégsem igazi bolond a mi Idánk. Azt kérdi, én ezt miből gondolom, mert le merné fogadni, most is kint áll a hátsó udvaron ebben a hitvány esőben. Ott álltam én is idáig, feleltem, beszélgettünk az élet folyásáról. Hogy milyen az ember élete. Pont olyan, mint azon a képen, ami ott van az alszegi, jobbik nagyapám házában. A kanapé fölött. Ha megfigyelte, az a bekeretezett kép úgy van megcsinálva, hogy vannak felfelé vezető lépcsők rajta és lefelé vezető lépcsők. Bal felől, az első lépcsőn egy csecsemő látható, a következőn egy fejlett gyermek, majd egy büszke kinézésű legény. És a tetőn áll egy magabiztos ember. Jobbra ismét lépcsők vezetnek lefelé, s minden foknál látszik, ahogy vénül az a magabiztos ember. A legalsó lépcsőre kár is reá nézni, mert ott egy szomorú aggastyán áll összetöpörödvé. Éppen csak, hogy meg tud állani a lábán.

Ezt a képet a mi Idánk a saját szavaival és példabeszédével szebben lefestette nékem, mint ahogyan azon a festményen látható. S tette ezt kint, az udvaron, abban az esőben. Márpedig aki szavakkal jobban le tud festeni valamit, mint ecsetjével a festő, az olyan ember nem lehet bolond. Ezt beláthatja. Ráadásul a felhozott példát sem tudta nékem bemutatni, mert nem süt a Nap és nincs most árnyék. És a mi Idánk a példabeszédét éppen az árnyék hosszából merítette. És jobban merítette, mint igéjüket a jó papok a bibliából, midőn oly ékesen prédikálnak a magas szószekekről. Erre azt mondja anyám, ha eláll az eső, menjek s nézzem meg Idát újra, mert akkor meggyőződhetek a mi Idánk bolond voltáról. Mert Ida eső után füvet szokott enni. És nem lehet normális ember az, aki füvet eszik.

Elállt az eső és én csakugyan láttam, hogy Ida füvet eszik. A hátsó udvaron. Kérdelem, miért eszed azt a füvet Ida, amikor az nem embernek való. Ida kivett a szájából egy fűszálat és azt mondta, igazam van abban, hogy a fű nem embernek való. De ő nem eszi meg, csak rágja és kóstolgatja eső után a fűszálakat. Mert semminek nincs kellemesebb íze, mint a fűszálaknak eső után.

Erre én is letéptem egy vizes fűszálat, hogy kipróbáljam. Amint rágni kezdtem, a mi Idánk azt mondta, hogy ha ez a Fedák Sári legalább egyszer életében megkóstolta volna eső után a fűszálakat, bizonyosan nem lett volna olyan nyomorúságos élete öreg korában. Mert úgy halt meg Fedák Sári, nyomorúságos állapotban.

Ezúttal nem siettem el Idától hirtelen, hanem megkérdeztem, honnan ismeri ő ennyire a Fedák Sári életét. És mi köze van néki Fedák Sárihoz. És mesélni kezdett a mi Idánk a művészetek természetéről. Főleg a színészi mesterségről.

Amit elmondott, abból csak annyit jegyeztem meg, hogy a művészet az egyetlen mesterség, mely le tud menni az emberi lélek mélységeibe, s onnan csodálatos dolgokat képes felszínre hozni. De ez csupán az igazi művészeknek sikerül. És Fedák Sári igazi művész volt. Amikor meg akartam szakítani Idánk beszédét, épp arra szándékozott rátérni, hogy ő is igazi színész szeretett volna lenni. Ezt a szándékát abból következtettem, hogy fölneézett az égre, közben végigsimított a nyakán lévő jó nagy csomón, s talán egy könnycsepp is kiesett a szeméből. Le, a vizes fübe.

Az erős cölöp

Így teltek az évek. Amikor az én életem árnyéka körülbelül tíz órát mutatott, már sokasodni kezdtek a gondjaim. Ketten vezettük a gazdaságot anyámmal. Hol ő mondta meg nekem, mi a legsürgősebb dolog, hol én. De inkább ő. Mert az anyám természete erősebb volt az én természetemnél. Legjobban az bántott engem, hogy a kapun belül nem volt senki, akivel értelmesebb dolgokról hosszasan beszélgethessek. Anyám rövid és határozott mondatokban fogalmazta meg a tennivalókat. Olyanformán, hogy Feri, ezt ide kell vinni, vagy oda. Vagy: vedd magadhoz a villát, az ásót, s tedd ezt, vagy tedd azt. Ha csak egy rövid alkalom adódott, megkerestem Idát. Véle érdekes beszélgetéseket lehetett folytatni. Mindaddig, amíg elő nem hozta Fedák Sárít.

Vasárnaponként elvegyültem a fiatalok között. Jól éreztem ott magam. De sokszor megütötte a fülem egy olyan mondat, hogy például arra kell menni, ahol az a bolond asszony lakik. Át a keskeny hídon, s onnan balra. Ilyen alkalmakkor mindentől elment a kedvem. Egyszer ott hagytam a társaságot, s elmentem haza. Ezzel elromlott az egész vasárnapom. Nehezen tudtam elviselni, hogy útjelző tábla gyanánt egy helyet úgy jelöljenek meg: ott van, ahol a bolond asszony lakik. Mármint a mi Idánk.

Szomorúan ültem a lépcsőnkön egy vasárnap délután. Anyám azt kérdi, mi a bajom, hogy ilyen szép vasárnapon itthon ülök, s szomorkodom. Miért nem megyek a fiatalok társaságába. Mint más. Mondom, onnan jövök éppen. A fiatalok társaságából. És énnekem semmi más bajom nincs, csak az, hogy a faluban mindegyre azt lehet hallani, valami ott van, ahol a bolond asszony lakik. Vagyis a mi Idánk. Miért nem jelölnek meg egy más helyet, mondjuk a keskeny hidat, vagy Grueléket, vagy a nagy akácfákat? Miért emlegetik mindig a bolond asszonyt?

Azt kérdi anyám, hát nem emlékszem arra, mit mondott volt az utcán járkáló, leskelődő asszony? Nem hallottam, amikor bejött hozzánk és a közvéleményt említette? Hogy a közvélemény szerint nem normális a mi Idánk? És amire ő azt mondta néki, Ida nem hogy nem normális, hanem valóságos bolond? Nem hallottad? Mert azt vedd tudomásul, hogy ha a közvélemény egyszer mond valamit valakiről, az rajta van maradva az idők végezetéig. Ő ugyan azt mondta volt annak a járkáló asszonynak, hogy ő maga a közvélemény egyedül. Mert ő leskelődik be a kerítések résein, de hiába mondta. Mert az ő leskelődéséből alakult ki a közvélemény. És nincs olyan ember, aki a közvéleménnyel szembe tudjon menni. Mert hiába megy szembe, a közvélemény olyan, mint egy erős cölöp. Ha beverik valahová, ott van maradva. Még akkor is, ha később kiveszik azt a cölöpöt. Akkor azt mondja a közvélemény, hogy valami ott van, ahol az a cölöp volt. El kell fogadni, hogy a közvélemény természete a cölöp természetéhez hasonlatos és ellene tenni semmit nem lehet. Mondom én erre, hát akkor mi úgy kell leélnünk az egész életünket, hogy ott lakunk, ahol a bolond asszony lakik? Bizony, úgy kell leélnünk az egész életünket, mondta anyám, és keresett magának valami elintéznivalót.

Nagy nehezen rávettem magam és visszamentem a fiatalok társaságába. Kinéztem magamnak egy nagyobbacska gyermeket, akiről nem tudtam pontosan, hol lakik. És amikor jó sokan összegyűltünk valamin tanakodni, megkérdeztem ettől a nagyobbacska gyermektől, hát a ti házatok merrefelé van? Ő mondta, de tőlem is megkérdezte, én hol lakom. És én azt válaszoltam, ott lakom, ahol az a bolond asszony lakik. Erre többen kiigazították a házunk címét, azt mondták ennek a nagyobbacska gyermeknek, hát te nem tudod, Feri hol lakik? Ott, a keskeny hídnál, Grueléken felül, a nagy akácfáknál, ahol fürödni szoktunk.

Ez a barátságos kiigazítás olyan jól esett nékem, hogy nálamnál boldogabb ember nem is lehetett senki a faluban ezen a vasárnapon. Úgy is mentem haza ebből a kedves társaságból, boldogan. És mondtam anyámnak, na, tudja azt mama, hogy mi már nem ott lakunk, ahol az a bolond asszony lakik? Hát hová költöztettél el bennünket ilyen hirtelen, kérdezte anyám. És én büszkén mondtam néki, oda, ahol az a keskeny híd van, Grueléken felül. A nagy akácfáknál. Ahol a gyermekek fürödni szoktak.

Egy véka paszuly

Most pedig kihagyok egy vastag könyvre való történetet. Arról, hogy hazajött apám a hadifogságból, s Miklós nagyapámat is egy napon eltemettük. Pedig izgalmas idők voltak ezek. A régi házat, ahol nagyapám s Ida lakott, lebontottuk. Le a csűr s az istállót is. Az egész hátsó udvaron szinte nem maradt semmi. Csak a régi, kicsi ház, ahol születtem, a kőből épített kapu, s a kút. Még azok a vastag levelű növények is kivesztek a kút mögül, amelyek sebeinket gyógyították. Idát elhozta anyám a régi udvarról, s ezzel ő a mi fennhatóságunk alá került.

Sokszor fájdalommal néztünk az üres udvarra, ahol régen vízimalom működött, s nagy, lapos köveken lehetett járni mindenfelé. Öcsém benépesítette egyszer ezt az udvart egy sor ribizli-bokorral, s mindenféle furcsa, erdei fenyővel. Apám magasra nővő fákat ültetett a patakunk martjára, hogy megkössék a beomló földet, megjavította a hosszú kerítést, s a régi kaput is. De ezen az udvaron már nem lakott senki. Csavargó, idegen ludak jártak be a több helyen föltépett kerítésen. Olykor lovak is nyerítettek, s részeg emberek is tántorogtak, hogy útjukat rövidebbre fogják hazafelé menet.

Egy napon azt mondta anyám, ő meggyógyítja a mi Idánkat. Mert ő most már a mi fennhatóságunk alá tartozik. Munkát ad neki. Mert a munkánál nincs jobb orvosság a világon. Mi ezen eléggé csodálkoztunk, mert miféle munkát lehet adni egy gyöngé és beteg asszonynak, aki egy fél életen át semmit nem dolgozott. Csak álldogált a hátsó udvaron, magában beszélt, vagy hangosan s csupán a fákkal és madarakkal társalgott. És mit fog szólni a falu közvéleménye ahhoz, hogy valaki dolgoztat egy bolond asszonyt? Anyám nem várta meg, hogy fölsorakoztassam minden ellenkező véleményemet, rámutatott egy ládára, s azt mondta, ott van egy véka paszuly. És hozott két tálát és két hokedlit. Hívta Idát és hívott engem, s azt mondta, ti most ketten szépen leültök ide, megválogatjátok ezt a véka paszulyt. Az ép szemeket ebbe a tálba teszitek, a hibásakat a másikba.

Eleget dolgoztam addigi életemben, de unalmasabb és utálatosabb munkát nem tudtam volna magamnak elképzelni annál, hogy ülök egy hokedlin és válogatom a paszulyt. Férfi ember létemre. Ida is láthatta arcomon a nemtetszésem, mosolyogva ült le a hokedlire, kezét ölébe tette és várta, hogy leüljek én is.

Kénytelen voltam elfogadni ezt a lealacsonyító, undok munkát, mert arról volt szó, hogy ezt az Ida gyógyulásáért kell végeznem. Márpedig én mindent megtettem volna azért, hogy ép, egészséges legyen a mi bolond Idánk, s szemébe vágghassam a járkáló asszonynak, na, tessék megnézni, nincs normálisabb ember a faluban, mint a mi Idánk. És menjen Isten hírével, vigye a közvéleményt is magával. De messze.

Idegjáték

Nagy nehezen nekifogtunk ennek az idegtépő, teljesen hiábavaló, tömleci elítélteknek kitalált, vallatással fölérő foglalatosságnak. Anyám mindegyre megvizsgálta azt a tálat, amely az ép szemeknek volt rendelve. Előfordult, hogy kiemelt onnan egy paszulyszemet, s azt úgy mutatta föl nekünk, mintha egy tudományos fölfedezést tartana a két ujjja között. Ez mi? - kérdezte szigorúan és beledobta a másik tálba. Mondtam, azt én dobtam oda, mert nem néztem meg annak a szemnek a másik oldalát is figyelmesebben. De ez többé nem fordul elő.

Ezt az ígéretemet abból a célból vettem elő, hogy bizalma legyen bennünk, s ritkábban ellenőrizze munkánkat. Mert engem különösképpen nem érdekelt, ha néhány hibás szem került az épek közé. De Idát kizárólag ez érdekelte. És megforgatott a vékony, gyöngye ujjai között minden paszulyszemet, s ha azt épnek találta, úgy tette bele a megfelelő tálba, mintha drága üveggolyó lenne. Vigyázva, el ne törjék. Idának ez a komótos alapossága és ráéréses mozdulata teljességgel fölborította az amúgy sem nyugodt állapotomat. Mondtam, dobd már oda, ahová akarod, Ida. Mert ennek a válogatásnak így vége nem lesz soha. Erre azt mondja a mi Idánk, gyöngyeiteket ne hányjátok a disznók elé, hogy meg ne tapossák azokat lábaikkal, és néktek fordulván, meg ne szaggassanak titeket. Így mondja Máté és mi pedig fogadjunk szót Máténak, s Emmának is, mert nekik igazuk van.

Erre a megjegyzésére kissé lecsöndesültem, s figyelmesebben kezdtem válogatni a paszulyszemeket.

Láttam, amint anyám átmegy a szomszédba, valamiért. Kértem Idától, honnan ismered te ilyen jól a bibliai mondatokat. Azt mondja, onnan, hogy volt a házban egy régi biblia, neki pedig volt ideje, hogy azt tanulmányozza, olyan sok esztendőn által. És nem is árt senkinek, ha tudja a bibliát, mert abban megfontolnivaló okosságok is vannak. Én ezzel a megjegyzéssel nem vitatkoztam, pedig lett volna kedvem ahhoz, hogy próbára tegyem az Ida tudományát. Gondoltam, inkább fölteszek neki egy jó, csavaros keresztkérdést, s abból sok minden kiderülhet az Ida okosságáról és eszének épségéről. Azt kérdeztem tőle, szerinte a bibliának melyik részében van leírva, mikor született Churchill és kit vett el feleségül. Mert amikor a mi idős Gruel szomszédunk apám haját nyírta, erre a kérdésre te pontosan tudtál válaszolni. A mi Idánk nem lepődött meg a kérdésem hallatán, azt mondta, a Churchill élete a hátunk mögötti nagy ládának abban a részében található, ahol a régi újságok vannak. Onnan olvasta a második búr háborút, s mindent, ami azzal kapcsolatos. A biblia pedig szent könyv, azt nem illik összekeverni ezekkel a gyűrött újságokkal.

Ettől a perctől kezdve éreztem, hogy én nem egy igazi bolonddal válogatom a paszulyszemeket, hanem egy igazi színésszel. Aki egész életéből egy hosszú színdarabot csinált, s azt szeretné végigjátszani, ha már sem a házassága, sem a színészi pályája nem sikerült. Ezt a fölfedezésemet véle nem közöltem, hanem úgy tettem, mint akit csak a paszulyszemek épsége érdekel. Mert azért arra gondoltam, okosan válaszolt a mi Idánk az én becsapós kérdésemre, de ha most is előhossa nékem Fedák Sárít, akkor ő mégis valóságos bolond. És akkor igaza van a közvéleménynek.

De Fedák Sárít meg sem említette a mi Idánk. Csak nagy gonddal válogatta tovább a paszulyszemeket és időnként cinkosan nézett reám.

Békességes kutatások

Másnap kértem anyámtól, van-e még válogatni való paszuly, mert nagyon megkedveltem ezt a foglalatosságot. Olyan jó érzés látni, amint különválnak a szép szemek a hibás szemektől és minden a helyére kerül... Anyám azt mondja, mi ütött belém, mert én életemben soha effélet nem csináltam. Egy muroknak sem tudom rendesen leszakítani a szárát. Ha pedig sokáig válogatom a paszulyt Idával, pont olyan leszek, mint ő, és maholnap én is Fedák Sáriról fogok meséket mondani. Attól pedig Isten őrizzenn meg minket, neki elege volt a bolondságból. De azért hozott még egy véka paszulyt, ha már azt mondtam, megkedveltem ezt a foglalatosságot.

Elkezdtek hát az újabb véka paszuly válogatását. Idával. Én pedig azt figyeltem, merre jár anyám, mikor bukkan föl, hogy ellenőrizze, jól végezzük-e a reánk bízott munkát. Valósággal elfogott engem valami furcsa izgalom, mert attól féltem, egyszer megszólal a mi Idánk, és Fedák Sárít hozza elő. Márpedig akkor semmi értelme nem lett volna annak a cinkos nézésének, amivel utoljára elváltunk. Többször dobtam hibás szemeket az épek közé, nem tudtam figyelmemet a paszulyra összpontosítani. Az forgott a fejemben, miképpen tehetném olyan próbára az Ida gondolkodásának épségét, mely által biztosan meg tudnám állapítani, csakugyan bolond-e Ida, vagy csak színészkedik.

Egyszer kértem tőle, te Ida, szokott-e fájni néked az a golyvád? Azt mondja, nem szokott. Csak kellemetlen és csúnya dolog, hogy az ember egy nagy bogot viseljen a nyakán. Kértem, miért nem operáltattad meg magad, mint annyi más leány a faluban, amikor annak ideje volt. Azt mondja, két okból kifolyólag. Az egyik, hogy abban az időben teljesen árván maradt, s a gyámja, akit Szöcs Gergelynek hívtak, nem lelkesedett az orvosi beavatkozásért, mert az pénzbeli kiadással járt volna. A másik pedig az, hogy műtét alatt, vagy azután, meghalt egy Szabó Anna nevű leány, aki itt lakott, nem messze tőlünk, a Bárgácban. Ettől a szomorú eseménytől ő nagyon megijedt és végérvényesen lemondott az orvosokról. Úgy döntött, ha megbolondul, akkor bolondként éli le az életét. Az még mindig jobb, mint meghalni. Különben is sok bolond ember él ebben a világban.

Sokáig hallgattunk. Aztán mondom neki, igazad van Ida. Csakugyan sok bolond ember él ebben a világban. De nem mindenki igazi bolond, aki annak látszik.

Ida megpróbálta fölidézni eddigi, bolondként leélt életét, azt mondta, szoktak neki kérdéseket föltenni a fák, fűszálak, s a virágok is. De arra nem emlékszik, hogy ő valaha is válaszolt volna a fák, fűszálak és virágok kérdéseire. Valamennyire megnyugodva álltam föl a hokkedliről, mert a Fedák Sári neve ezen a napon nem került elő.

(Volt egy író barátom, aki minden áldott esztendőben beutaltatta magát a vásárhelyi bolondok házába. Nagyon jó író volt és ezen felül roppant okos ember. Mégis szeretett bizonyos időt ott tölteni az igazi bolondok között. Egy reggel azzal állt a kezelő orvosa elé, hogy amikor ő borotválkozik, kérdéseket tesz föl neki a villanyborotvájára. És arra lenne kíváncsi, hogy aki meghallja a villanyborotva kérdéseit, bolond-e az olyan, mert a bolond emberek sokszor különleges képességekkel rendelkeznek. A kezelő orvos azt mondta neki, az nem baj, ha kérdezősködik a villanyborotvájára. Az lenne baj, ha ő válaszolna is a villanyborotva kérdéseire. Erre az író azt felelte, mit képzelsz róla doktor úr, hát lehet egy villanyborotvával beszélgetést folytatni? Az orvos helyesnek tartotta a választ és kijelentette, ezután csak akkor jelentkezzen nála, ha véletlenül egy napon válaszolna a borotva kérdéseire. Mert ameddig nem válaszol, addig ő nem bolond...)

Ugye, megmondtam

Csöndes napok következtek. A paszuly válogatását befejeztük. De újabb házi és kerti dolgok következtek. Amint az falun lenni szokott. Egy napon anyám arra kérte a mi Idánkat, egy rövid, könnyű szőnyeget vigyen magával a patakra, s azt öblítse ki a szépen folyó, tiszta vízben. Semmi az egész, igyekezzék haza. Ezt a föladatot Ida pontosan teljesítette és jött is haza. Anyám azt mondta Idának, most már ha ilyen szépen kiöblítette azt a szőnyeget, terítse is ki egy spárgára. A napra, hogy száradjon. És Ida azt a szőnyeget szótlanul kiterítette egy spárgára. A napra. Én ezt a bonyolult műveletet izgatottan néztem végig a favágó tőkére. Arra számítottam, minden pillanatban előkerülhet Fedák Sári. De nem került elő...

Miután Ida a mi fennhatóságunk alá került, anyám ott vetett ágyat neki a nyárikonyhában. Mi pedig bent aludtunk, ahol szoktunk. Anyámék a középső szobában, én pedig az elsőben. Ida jelenléte nem borította föl a házi szokásainkat. Mindenki végezte a maga dolgát. Anyám örült is annak, hogy most már velünk van a mi Idánk, sok, fehérnépnek való dologban segítségére van egy asszonyi kéz.

Este, amint lefeküdtünk, anyámék egy ideig még beszélgetni szoktak a másnapi teendők sorrendjéről. És én ezt az első szobából mindig jól hallottam. Egyszer azt mondja anyám apámnak, ugye, megmondtam, hogy a bolondságra a legjobb orvosság a munka. Látod-e Ferenc, ez a mi Idánk, mióta dolgot adtam neki, még nem hozta elő Fedák Sárít. És magában sem beszél. Végzi a dolgát, amire megkérem. Teljesen megváltozott. Már nem is lehet észrevenni rajta, hogy bolond.

Apám erre csak annyit mondott, ezzel az üggyel még várjunk, mert a bolond emberen nem lehet eligazodni. Akármelyik pillanatban kiütközhet Idából a bolondság. Még volt úgy, évekkel ezelőtt, hogy Ida egy egész héten át úgy viselkedett, mintha normális lenne, aztán egyszer kiütközött rajta a betegség és magában kezdett beszélni. Félig hangosan, később pedig erősebben. A macskákkal pedig úgy társalgott, mintha azok a macskák emberek lettek volna. Szóval ezzel a dologgal még várni kell. Az idő kiforogja, mi a helyzet a mi Idánkkal.

Sokáig nem tudtam elaludni. Apámnak egyszer igazat adtam, máskor pedig nem adtam igazat. Mindegyre azon töprengtem, ha csakugyan nem bolond a mi Idánk, csak színészkedik, miképpen tudott annyi éven át bolond szerepet játszani. Mert nem lehetett könnyű az a szerep, amit ő játszott, ha normális volt a mi Idánk. Olyan helyzetekre gondoltam, amikor nagy hidegek voltak, s ő kint állt az udvaron, abban a nagy hidegben. Vagy nyáron nem keresett magának árnyékot. Ott állt a napon, órákon át. És eltűrte, hogy csúfolódjanak véle. Azt is, hogy a hitvány gyermekek megdobálják. És bolondnak nevezzék őt.

El is képzeltem magam az ő helyében, meddig bírnám, hogy engem kövekkel dobáljanak és bolondnak nevezzenek. És arra a következtetésre jutottam, hogy nem sokáig bírnám. Esetleg egy hétig. De az sem biztos. Mert én, ha egyszer azt hallanám, hogy énekelj is te, bolond, akkor én éneklés helyett fölkapnék egy jókora husángot és végig kergetném a csúfolódó gyermekeket a Nyikó mellett, le, egészen Keresztúrig, s ott még meg is pökdösném őket. Ilyen gondolatokkal aludtam el és jól emlékszem, azon az éjjelen rémálmokat láttam.

A kocka fordulása

Egy reggel, amint fölkelek, hallom, hogy anyám Idával veszekszik. Azt mondja neki, te, Ida, hogy voltál képes engem azzal fogadni ezen a szép reggelen, hogy Fedák Sári több, mint egy évtizeden át vadházasságban élt Molnár Ferencsel? Nekünk most a legkisebb gondunk is nagyobb annál, hogy Molnár Ferencsel foglalkozzunk. Mert a tegnap lekaszált füvet el kell rázni a kertben, hogy tudjon megszáradni. És nekünk mi közünk van ahhoz, hogy ez a Fedák Sári előbb elvetette magát feleségül, s csak azután volt hajlandó Molnár Ferencet szabadon engedni, hogy Molnár Ferenc elvehessen egy fiatal színésznőt? És az pedig ugyancsak nem reánk tartozik, hogy Fedák Sári terhes lett-e Molnár Ferenctől, vagy nem lett terhes. Nem veszed észre, hogy éppen eléggé terhes a mi életünk? Minden napunk csupa teher és kínlódás. Nem veszed észre? Milyen szépen kiválogattátok azt a két véka paszulyt! Semmi panaszom nem lehet rád, de én ezt a Fedák Sárit már nem tudom elviselni...

Egy világ omlott össze bennem, amint mondani szokás, e szavak hallatán. Azt mondtam magamban, nincs mit csinálni, igaza volt apámnak. A bolondság akkor jő elő az emberből, amikor akar. Mert megint itt van Fedák Sári. Kimentem az udvarra, s kerestem egy villát, hogy azt a lekaszált füvet elrázzam a kertben. Látom, a mi Idánk is talált egy villát, s jön utánam. Egy kis félelem azért átfutott rajtam, tudván, hogy villával jő mögöttem egy bolond. De ezt a félelmet azonnal elhessentettem magamtól, mert a mi Idánk soha, senkinek egy ujjal nem ártott. Még a hátára fordult cserebogárnak is segített lábára állani, s a hangyákat is sokszor átvezette egy fűszálon. Hogy ne kínlódjanak. Lehangolt lélekkel, unottan ráztuk a vizes füvet Idával. Semmit nem kérdeztem tőle. Ő sem kérdezett tőlem semmit. Én elkönyveltem, hogy ő csakugyan bolond, és ő is elkönyvelte, amit rólam gondolt.

Amikor a dolgunkat befejeztük, s a villáinkat helyükre tettük, jött anyám, s azt mondta, Idánkkal megint baj van. De ő nem adja föl, amit eltervezett. Vagyis a munkával való gyógyítást. Mert annál jobb orvosság nincs. És eljő az idő, hogy nem veszi elő többé Fedák Sárit a mi Idánk és normális ember lesz belőle. A munka varázslatos hatása által. Gondoltam, azért elvégzek egy kis próbát a mi Idánk észbeli képességéről. Ezért megkérdeztem anyámtól, szerinte ebbe a golyva nevű betegségbe bele lehet-e halni, vagy el lehet viselni egy életen át. Anyám azt mondja, biza, abba bele lehet halni. Hát nem belehalt itt, a szomszédban, a Bárgácsban egy Szabó Anna nevezetű, szép leány? A mi Idánk is belehalhatott volna, mert az ő gyámja, Szócs Gergely sajnálta az Ida műtétére kiadni a pénzét, amikor arra szükség lett volna. A gyám, az gyám. A szülő, az szülő, mondta határozottan anyám.

És akkor nekem eszembe jutott, hogy a paszulyválogatás idején ezt a Szabó Annát és Szócs Gergelyt a mi Idánk pontosan így adta elő. Tehát az Idánk észbeli épségével nagy baj nem lehet. Csak éppen ne kezdte volna el megint ezt a Fedák Sárit. Mert attól féltem a legjobban, hogy egyszer elkezdi, s akkor ezzel együtt előjön az ő bolondsága. Arra is gondoltam, egyszer egy napot arra kellene szánnunk, hogy végighallgassuk Idát, mondjon el mindent, amit tud Fedák Sáriról, s ha már nem lesz amit mondjon róla, el sem kezdi többé az ő történetét. De ez a gondolatom csupán egy futólagos elképzelés volt. És teljességgel reménytelen. Mert hol van olyan ember, aki a mi Idánk lassú, unalmas beszédét egy egész napon át végig tudná hallgatni. Fedák Sáriról? Kit érdekel minálunk éppen Fedák Sári élete? Aztán kételkedni kezdtem az anyám orvosságában is. Hogy a munka lenne a legjobb orvosság minden betegségre. Mert hány dologkerülőt lehet látni a világban, aki pattan ki az egészségtől...

Különleges nap

Már lassan kezdtem beletörődni abba a gondolatba, hogy egész életemet úgy fogom leélni, egy bolond társaságában.

Valami malacot venni ment apám, s anyám Keresztúrra, a barompiacra. Ketten maradtunk Idával. Gondoltam, ez jó alkalom arra, hogy egy kicsit beszélgessünk, az ő bolondságáról. Nem zavar senki. Azt kérdeztem tőle, miért nevezi őt bolondnak a falu népe, amikor ő tulajdonképpen nem igazi bolond. Hanem inkább igazi színész. Mert én ezt rég észrevettem rajta. Erre a mi Idánk arca valósággal kivirult és fölhozott egy roppant egyszerű példát. Azt mondta, ha valaki csak egyszer is betör egy bankba, azt az embert betörőnek, vagy rablónak nevezik. Akkor is, ha soha többé nem tör be semmiféle bankba. És ő azóta bolond, amióta valaki megleste, amint színes pántlikákba öltözve táncolt az udvaron. Amiképpen a primadonnák szoktak táncolni. Éppen csak kipróbált egy szép fordulatot a hátsó udvarunk friss fűvén. És ezért őt bolondnak nevezték.

A bankrablóval pedig az a helyzet, hogy ha van benne egy csöppnyi önérzet, akkor több alkalommal is betör a bankba. Hogy legalább rászolgáljon a bankrabló vagy a betörő névre. Ha már egyszer úgy nevezik. És benne is volt annyi önérzet, hogy bolondságokat művelt ott, a hátsó udvaron. Hogy ne minden ok nélkül nevezzék őt bolondnak. Először halkán beszélgetett magában, később hangosabban. Aztán fákkal, füvekkel, madarakkal társalkodott. És színészi mozdulatokkal is mulattatta az arra járókat. És ő is mulatott azon, hogy mások mulatnak rajta. És lassan egy nagy, nyitott színpaddá változott körülötte az egész udvar. És jól érezte magát ezen a nagy színpadon.

Sajnos, túlságosan is jól érezte magát, mert neki nehéz munkát nem adott többé senki. És ő megszokta, hogy nehéz munka nélkül is lehet vidáman élni. És jobb bolondnak lenni, mint normális embernek. Mert egy bolondnak elnézik az ő bolondságát. De ez a vidám élete nem tartott sokáig. Mert az emberek rosszak. Aki nem olyan, mint más, azzal másképpen bánnak. Vele sokan annyira másképpen bántak, hogy kezdett elviselhetetlen lenni az élete. Csúfolódtak vele és megdobálták. Így élt sok éven át és megbarátkozott azzal a gondolattal, hogy ő csakugyan bolond. Ráadásul az a golyva is szorította a nyakát. Szeme kidülledt, és ha tükörbe nézett, egy igazi bolond asszony képét látta. Amilyenek az orvosi könyvekben vannak. Gondolkodását sokszor próbára tette, ellenőrizte emlékező tehetségét is és mindent rendben talált. De valahányszor megszólította őt valaki, mindig bolondságokat mondott. És ő is bolondságokkal válaszolt. Aztán eldöntötte, örökre megmarad bolondnak.

Nehéz kérdés

Mondom Idának, te, Ida, amit nekem most elmondtál, csupa nehéz kérdés. És hihetetlen is. Azt kérdi Ida, mi abban a hihetetlen. Mondom, főleg egy csomó apróság. Például mit jelentsen az, hogy ha téled bárki megkérdez valamit, mondjuk azt, mikor született egy híres ember, vagy egy régen meghalt falunkbéli ember, te arra mindig pontosan válaszolsz. De néhány mondatod után azonnal Fedák Sárít emlegeted. Amikor Churchill került szóba, akkor is helyesen válaszoltál. Miért tetted oda a válaszod után Fedák Sárít? Mert azt egy normális ember azonnal észreveszi, hogy ez már bolond beszéd. És többé nem figyel arra, amit még mondani szeretnél. Erre azt válaszolja Ida, ezzel én pontosan a szög fejére ütöttem. Mert ha nem tette volna oda Fedák Sárít, akkor azonnal kiderült volna, hogy ő nem valóságos bolond. És ő már ezt a bolond-szerepet annyira megszokta, hogy másképp élni sem tudna. Jó bolondnak lenni, mondta nekem a mi Idánk.

Kiadós szünetet tartottunk. Aztán megkérdeztem Idától, miért tartja jónak bolondnak lenni. Azért, mert bolond embernek nem adnak nehéz munkát? Te pedig lusta vagy és kerülöd a nehéz munkát? Vagy pedig azért, mert bolond embernek mindent elnéznek?

Azonnal éreztem, ez tőlem túlságosan durva, faragatlan kérdés volt, de elnézést nem kértem, vártam a válaszát. Azt mondja Ida, amit én föltételezek róla, abban semmi igazság nincs. És ő most megmondja nekem a tiszta igazságot. Azért jó bolondnak lenni, mert bolond ember jelenlétéről nem vesznek tudomást a népek, amikor egymás között beszélgetnek. És nem törődnek azzal, hogy ő is ott van a közelükben és hallja, amiről beszélnek. Ezért ő a valóságról sokkal többet tud, mint amennyit a normális emberek tudnak. Mert a normális emberek egymásnak mindent nem mondanak el. Amiképpen már említette, az emberek rosszak. Aki nem hallja, mit beszélnek róla a háta mögött, el sem hinné, milyen rosszak az emberek. Ha semmi baj nincs valahol a világban, akkor ott csinálnak valami bajt. Nem láttam soha embereket, akik élvezettel kínozzák állataikat? Akik számára gyönyörűség leszúrni egy ártatlan bikát? Vagy megnyúzni egy ártatlan bárányt? Nem láttam soha mások kínján röhögni normálisnak tekintett embereket? De ha ezektől el is tekintünk, nézzek bele a történelembe. Egyebet sem találni a történelemben, mint azt, hogy ki ölt meg valakit valamiért. Célokért ölik meg egymást az emberek. Mert a célok előbbre való dolgok az emberek szemében, mint maga az élet. Bolond ember legfőntebb bolond dolgokat művel. És maga is szórakozik a saját bolondságán. És szebb dolog szórakoztatni embereket, mint megölni őket. Szebb dolog. Ezért jó bolondnak lenni. És ő, ha valami helyes választ tud adni egy neki föltett kérdésre, ezt szívesen megteszi. És utána előveszi Fedák Sárít, nehogy normális embernek tekintse őt valaki. Mert a normális emberek többet ártottak a világon, mint a bolond emberek.

Kiderült, hogy király voltam

Egyszer, amikor csak ketten voltunk, azt mondtam a mi Idánknek, most jól figyelj reám, Ida. Mert én néked fontos dolgot szeretnék mondani. Meg vagyok győződve arról, hogy te nem vagy valóságos bolond. Nehezen győződtem meg erről. A te Fedák Sári miatt. De meggyőződtem. És bármi is történjék ezután a mi sorsunkkal, ha a nevedet megemlítik további életünk során, akkor én azt fogom mondani, te nem voltál bolond soha. Mert kiderült, hogy színész voltál. Mégpedig nagy színész. Ezt én derítettem ki rólad. Mert te az egész életedet ennek a mesterségnek szentelted. És szenvedtél érte egész életeden át. Mert néked szent meggyőződésed volt, hogy egyedül a művészet az a mesterség, mely képes csodálatos dolgokat hozni elő az emberi lélek mélységeiből.

Az élet értelme, hogy csodálatos dolgokat hozzunk elő az emberi lélek mélységeiből.

Így látom én ezt, Ida. Ha valaki ezt elhiszi, az jó. Ha pedig nem hiszi el, az az ő dolga. És a döntésem ettől a pillanattól kezdve maradjon közöttünk. Én meghagyom néked a te döntésedet, hogy téged bolondnak lássanak a népek. Felőlem bármikor emlegetheted Fedák Sárít. De ha csak mód van rá, az én jelenlétemben ne említsd többé Fedák Sárít. Előfordulhat, hogy ott vagyok én is, amikor néked elő kell hoznod a Fedák Sári nevét. Hogy bolondnak lássanak téged. Én nem futhatok el onnan minden ilyen alkalommal. Feltűnő is lenne, ha én mindig elfutnék a közeledből, ha meghallom a Fedák Sári nevét. De én úgy teszek, mintha nem is hallanám ezt a nevet. Mert tudom, miért vagy kénytelen az ő nevét említeni. Maradjunk ebben. Ha te is jónak látod.

Észrevettem a mi Idánk arcán, hogy teljességgel megkönnyebbült e szavak hallatán és normális ember módjára nézett reám. Kissé elgondolkodva. Egyszer megszólalt. Azt mondta, nem baj, ha csupán egyedül énnekem van tudomásom arról, hogy ő nem bolond. Neki bőven elég, ha legalább egy ember tudja róla az igazságot. Mert minden ember egy világ. És én is egy világ vagyok.

Idának ezt a választ gyönyörű válasznak tartottam. Egyszersmind igaznak is. Mondtam neki, Ida, te szépen fogalmaztad meg, hogy minden ember egy világ. A te világod most már teljességében látszik énelőttem. De én, a saját világomat nem látom teljességében. Tulajdonképpen nem is tudom, hogy én ki vagyok. Erre a mi Idánk azt mondta, ő most már az én életemet is teljességében látja. Aki az ő rejtett világát föl tudta fedni, ezzel önmagát is kitakarta. Most már tisztán lát engem. Mert rólam kiderült, hogy király voltam. Mondom a mi Idánknek, megint bolondságokat beszélsz, Ida. Hogy mondhatsz rólam olyasmit, hogy én király lettem volna? Hát láttál te valaha a mi udvarunkon királyt? Azt mondja a mi Idánk, igen, látott a mi udvarunkon királyt. És az a király most is éppen itt áll előtte. Mert előtte én állok. A magam teljességében.

Mondom Idának, te úgy beszélsz, mint egy próféta. Aki mindent tisztán lát. Szeretném, ha gondolataidat bővebben is megmagyaráznád. Mert számomra teljességgel érthetetlen, amit rólam mondtál. Ida széttárt karokkal rámutatott az udvarunkra, s a kertünkre is vetett egy pillantást. Azt mondta, ez az én birodalmam. Ez az udvar, s a kert. És még a hátsó udvarunk is az én birodalmamhoz tartozik. Az én udvaromnak van egy keleti tartománya és van egy nyugati tartománya. Ez az én birodalmam. Ez a két tartomány. Ha pedig gondolatban végignézek a történelmen, láthatom, hogy minden valamirevaló királynak volt udvari bolondja. És nekem az is van már. Udvari bolondom. Aki nem más, mint ő. És én roppant szűk látókörű, gyöngé király lennék, ha őt nem fogadnám föl udvari bolondomnak. Ilyesmit föltételezni is nagy vétek lenne. Mert egy királynak sok a dolga és rendes udvari bolondot nehéz találni egy

birodalomban. De nekem könnyű a dolgom. Mert a királyságomhoz a két legfontosabb feltétel készen van. Nézzek szét, mondta Ida. Ott van a birodalom. A két tartományával. És nézzek rá, ő az udvari bolond. Mi kell még egy királysághoz? Majdnem semmi. Jól van, mondtam Idának, ezen még gondolkodom.

Falusi királyság

A mi Idánknak az a javaslata, hogy legyek király, s őt udvari bolonddá léptessem elő, szép játéknak tűnt. És hasznos játéknak. Mert legalább így Idának is lett volna elfoglaltsága. Anélkül, hogy anyám irányította volna őt, mikor, mit kell elvégeznie az udvarunkon. Vagy a kertünkben. Éjjeleken át nem aludtam. Azon törtem a fejem, milyen is lehet a királyi mesterség. Ez a fejtörés játék volt ugyan, de én tudtam, nincs komolyabb dolog a játéknál. Először is abból indultam ki, hogy nem lehet nagyon nehéz a királyi mesterség, ha például Mátyásból király lett, amikor még alig töltötte be a tizenötödik életévét. Én pedig jócskán betöltöttem. De amikor arra gondoltam, hogy a királyság nagy ceremóniával jár, kissé megszeppentem. Mert honnan szerezzek magamnak bíbor palástot, fénylő ékszereket, szolgákat, a birodalmamat őriző, megbízható embereket? Amikor nékem a ruházatom is eléggé pórias. Hogy ne nevezzem porosnak. Pedig az volt legtöbbször, poros. Ezt a dolgot egyelőre függőben hagytam és rátértem a kötelességeimre. Mert gyöngé király nem szerettem volna lenni, ezt leszögeztem. Gyöngé királyokról épp eleget olvastam. Lelki szememmel arra tekintettem, hogy nékem ezután okos döntéseket kell hoznom. Nem követhetek el nagy tévedéseket, mert akkor széthull a birodalmam. Akármilyen kicsiny. Széthull. Amit tulajdonképpen nem is én szereztem, hanem öröklöttem. Az öröklött dolgokra pedig illik vigyázni, mert hamar megszólják az embert. Különösen faluhelyen. Aki eltékozolja szüleitől öröklött vagyonát, arra azt mondják, hitvány, tékozló ember. Még arra sem tud vigyázni, amit készen kapott. És meg is állapítottam, falun királynak lenni nehezebb mesterség, mint városon. És fölmerült egy ennél is komolyabb kérdés is. Az hogy tudok-e mindig helyesen választani az igaz és a hamis dolgok között. Ilyenkor Idára gondoltam, mert néki az ilyen dolgokban nagyobb tapasztalata volt, idősebb is lévén. És okos is volt a mi Idánk. És én éppen az Ida okosságában bíztam legjobban. Mert soha nem volt olyan király a történelemben, aki oktan embert választott volna magának a király bolondja elnevezésű beosztásba. A jó királyok a legokosabb embert választották ki és minden léhaságot és bolondságot megengedtek neki. És a király bolondja szemébe mondhatta a királynak, ha nem jól cselekszik valamilyen ügyben. És a kellemetlen igazságokat is bátran megmondhatta. Mert csak így tudhatta meg a jó király, mi az igazság az ő birodalmában.

Nagy nehezen régi könyveket szereztem és elbújva olvasgattam őket, hogy lássam, miben áll tulajdonképpen a királyi mesterség. Megtudtam, hogy ha egyetlen személy gyakorolja a hatalmat, akkor őt királynak nevezik. Vagy császárnak. Vannak még ezen kívül hercegek, szultánok is, de ezeket az elnevezéseket nem tartottam magamhoz illőeknek. De találtam egy olyant, hogy sah. A perzsáknál. Ez nekem kedvemre való lett volna, mert sakkozni elég jól tudtam. De perzsának lenni furcsa dolog lett volna az én falumban. Mert ott senki nem volt perzsa. És ha én beállok perzsának, akkor még jobban meggyűjtöm a bajomat. Mert egy igazi perzsa nem tűri el, ha fölötte nem perzsa király uralkodik. Valamelyik könyvben azt találtam, hogy vannak alkotmányos monarchiák is, de azokban a király hatalmát az alkotmány korlátozza. Márpedig az én birodalmamban csak gyöngé alkotmányok voltak. Megrogygánt állapotban volt az istálló, s a csűr is. Most honnan szerezzek jó alkotmányt? És főleg miért, amikor én nem tudnám elviselni, hogy az én királyságomat korlátozzák. Szóval, már a legelőleg meg sokasodtak a gondjaim ezzel a királyi mesterséggel.

Amire nem gondoltam

Minél beljebb kerültem a régi könyvek olvasásában, annál inkább elment a kedvem a királyságtól. Kiderült, hogy létezik parlamentáris monarchia is. Ez a fölfedezés egyenesen mellbe vágott engem. Mert az ilyen királyságban az uralkodó a parlamentnek van alárendelve és nem úgy kormányozza birodalmát, ahogyan akarja. Hanem úgy, amiképpen a parlament jónak látja. Az ilyen monarchiában a király egy nagy, díszes semmi. Tele aranyos ékszerekkel és övekkel. De egy szava sincs birodalmának irányításában. Csak ül egész nap egy hatalmas fotelben és pipázik. Ha engedik. Mindössze arra való, hogy ha unalmas vendégek jönnek a birodalomba kíváncsiskodni, akkor azokat az unalmas vendégeket legyen aki fogadja. És beszélgessen velük unalmas, jelentéktelen dolgokról. Kormányozni a világon semmit nem kormányozhat az ilyen király. Legfőntebb a toloszékét kormányozhatja, ha van neki, ameddig erejével bírja. Ez a lehetőség engem nagyon elkésértett, mert anyám, amilyen határozott és erőszakos teremtmény volt mindig, egyedül betöltötte volna a parlament szerepét is. Sőt, mérgében egy valóságos parlamentet föloszlatott volna. Ha valami kis oka lett volna rá. És nekem az is eszembe jutott, hogy az én birodalmamban mindig is anyám uralkodott. Nem apám, s nem én.

Egy este például, lefekvés után hallom, amint azt mondja anyám apámnak, Ferenc, ezt a közfalat egy fél méterrel arrább kell tenni. Mégpedig minél hamarabb. Apám, aki a házunkat építette, szelíden, szinte félve megkérdezte anyámtól, miért kell azt a falat egy fél méterrel arrább tenni. Anyám azt mondta apámnak, Ferenc, azt a falat azért kell egy fél méterrel arrább tenni, hogy a rakott csempekályha mellett jobban elférjen az a láda, amiben a tűzifát tartjuk. Mert így szorosságban van a láda és annak a födelét nehéz fölemelni. Apám csak sóhajtott egy jó nagyot, jelezvén, hogy az mégis csak túlzás, hogy ő egy közfalat fél méterrel tovább tegyen egy semmi, kis láda miatt. Én pedig magamra húztam a paplant az első szobában, hogy legalább a röhögésemet ne hallja anyám. Ilyen körülmények figyelembe vétele mellett semmi módját nem láttam annak, hogy én ebben a birodalomban valaha is király lehessek.

Egy alkalmas pillanatban mondtam is Idának, hogy az én királyságom eléggé bizonytalan, s ezzel együtt az ő „Király bolondja”-címe is veszélybe került. Mert ebben a birodalomban anyámé a kormányzás, nem az enyém. Erre a mi Idánk csak annyit mondott, mint amennyit más alkalmakkal szokott. Hogy nézzek szét jobban a történelemben. Mert a királyságok általában föl szoktak borulni, mint az eltörött tengelyű szekerek. És emlékezzek arra az időre, amikor apám fogságban volt, s anyám a kórházban. És egyedül én vezettem az egész gazdaságot. Mégpedig szinte gyermek fővel vezettem. És jól. És semmit sem kell elsietni, mert az idő kiforogja mindenkinek a sorsát. Még a birodalmak sorsát is az idő forogja ki.

A birodalom neve

Egy reggelen mondom Idának, fésülködjön meg szépen, tegye rendbe a haját, mert ilyen bozontos fejből nem tudnak ép gondolatok előjönni. Márpedig nekünk most ép és ötletes gondolatokra van szükségünk. Mert semmit nem tudunk kezdeni a birodalommal, ameddig annak nincs neve. Még egy egyszerű fogónak is neve van. Az egyik harapófogó, a másik csípőfogó, aztán laposfogó is van, s így tovább. Pont egy birodalomnak ne legyen neve? Ida azt mondja, a névadás a legnehezebb dolgok közé tartozik. Mert mifelénk egy tenyérnyi földnek is már századok óta neve van. Például Tanórok, Gátrétje, Ferde, Likat, Szorosrét, Albükk, Cserehát. Fölsorolni sem tudnók a dülők neveit.

Mi lenne, ha egyszerűen azt adnók a birodalom címének, hogy Feriföld. Mert az ő tudomása szerint ilyen még nincs. Sehol a világon. Mert ugye, Fokföld, az van. Tűzföld is van. De a mi kertünk nincs fönt, valaminek a fokán. És a tüzet ne is említsük, mert a tűztől mentesen meg mindenkit az Úr. Lehetne Ferencföld is. De Ferenc-József csatornánk, az már van az Alba pataka mellett. De annak a csatornának csak az egyik fele Ferenc, a másik fele József. Nem lenne helyes egy fél csatornát egy egész birodalommal összecsapni. Ha pedig olyan szerencsétlen valaki, hogy nevet sem tud adni a birodalmának, akkor inkább mondjon le, ne kacag-tassa magát. Mert ő tudja, mit jelent, ha a falu népe kacag valakin. Abba bele lehet bolondulni. Sokszor érezte ő is, hogy belebolondul a sok csúfolódásba, a feléje röpülő kövekről és husángokról nem is beszélve.

Mondom Idának, jól van, legyen a birodalmunk neve Feriföld. Ahogy mondod. Jó ez a név a mi birodalmunknak. Azért jó, mert a mi kertünknek nem nagy a kiterjedése. És én nem is lennék képes egy hatalmas kiterjedésű birodalomnak királya lenni. Nálamnál nagyobb uralkodók is abba buktak belé, hogy nem voltak megelégedve a meglévő birodalmuk nagyságával. Ezért állandóan mások földjét akarták az ő földjükhöz hozzácsapni. Ott van Nagy Sándor, vagy a kicsiny termetű Napóleon példája! Minek kellett egy kicsiny termetű embernek akkora nagy birodalom, amikor azzal sem tudott tisztességesen foglalkozni, ami neki volt.

Azt mondja erre a mi Idánk, helyesen gondolkodom a névadást illetően, de azért ő hibát talált a birodalomban. Kérdem, mi lesz később, ha már ebben is hibát talált. Azt mondja, ebben csak annyi hibát talált, hogy „birodalmunk”-nak neveztem Feriföldet, tehát a király bolondját is a tulajdonoshoz, vagyis a királyhoz soroltam. Márpedig még nem volt a világon olyan király, aki a birodalmát az ő bolondjával megosztotta volna. Még a saját gyermekével is nehezen osztotta meg ezen a földön sok király. Mert ilyenek a királyok. Nézzek csak jobban szét a történelemben.

Mondom, igazad van, Ida. Ilyenek a királyok. De az én királyságom a te ötleted volt, nem az én ötletem. Még annak a nevét is te találtad ki. Hogy legyen Feriföld a neve. És te tártad szét a karjaidat, amikor rámutattál a kertünkre, hogy az jó lesz birodalomnak. Én, a saját fejemtől ki sem találtam volna. Miért ne lehetne kettőnké az a birodalom? És arra sem gondoltam soha, hogy én valaha is király legyek. Márpedig te mondtad azt nekem, kiderült, hogy király voltam.

A mi Idánk azt mondta, akárhogyan is forgatjuk ezt a dolgot, legjobb, ha mindenki megmarad a saját mesterségénél. És neki semmiféle birodalomra szüksége nincsen. A bolondság, az más. Az neki legalább jól áll. Annyira jól, hogy abban még a közvélemény sem tudna hibát találni. Tehát én leszek egyedül a király és ő lesz a király bolondja.

Botlásaim Feriföldön

Egy tapodtat sem tudnék most tovább menni anélkül, hogy a legelső botlásomat meg ne említsem. Feriföldön. Ennek a botlásomnak pedig maga a földrajz volt a kiinduló pontja. Mert az én birodalmam földrajzilag nem volt a környék legalkalmasabb helye a kormányzásnak. Negyed részét körbe vette a Nyikó pataka. Annak természete bolondabb volt az Ida bolondságainál. Csak gondolt egyet a patakunk, s elárasztotta vizével az egész birodalmat, sőt, a szomszédos országokat is. Le, egészen alszegig. Volt olyan esztendő, hogy apám háromszor is elültette a kukoricát, s a víz háromszor öntötte el a mi kertünket. Minden évben pontosan május tizenkettedikén ültette el a kukoricát, ahogy az szokás, de volt eset, még júniusban sem kelt ki a harmadik ültetés.

Hányszor tárgyaltuk meg apámmal, milyen jó lenne a szomszéd faluban, Medeséren lakni. Mert ugyan ez a Medesér csak egy jó hajításnnyira van tőlünk, de olyan jóságos hegyek veszik körül azt a falut, hogy a májusi cseresznyék épebbek ott és szebbek, mint a leányok orcája. Nem is beszélve arról, hogy Medeséren a dió is megterem. Minden esztendőben. Nálunk kifagynak a diófák. Nincs dió. És az én legelső botlásom pontosan a dió miatt következett be. Feriföldön. Mert anyám Segesvárról hozatott diót, s hogy az Idánk orvoslását munkával folytassa, elővett egy fél zsák diót. Hogy azt törje meg. Mármint a mi Idánk. És gondosan szedje ki a dió belét. Mert drága a dió.

Anyám nem szólt nekem, hogy segítsek Idának, csak annyit, hogy adjak neki egy jó kalapácsot. Nem szólt, mert tudta jól, hogy én a paszuly válogatásánál is bonyolultabb és idegölőbb munkának tartom a diótörést. Adtam hát egy jó kalapácsot Idának, s ott is hagytam, hogy törje a diót a mi szegény Idánk. Aztán egy kis idő múlva megsajnáltam, s elővettem magamnak is egy kalapácsot. És leültem melléje. Hogy legalább beszélgessünk. Mondom Idának, azért jó nevet adtál te ennek a birodalomnak. Mert ha például angol turisták látogatnak meg minket, akkor nem kell kínlódnunk a birodalmunk nevének lefordításával. Azt mondjuk, Feriland. Így máris érteni fogják, mi az a Feriföld. És nem is csúnya az a szó, hogy Feriland. Talán még szebb is, a Feriland, mint a Feriföld.

Amint kiejtettem azt a szót, hogy Feriföld, megjelent anyám és azt kérdezte, miféle Feriföldről beszélgetünk mi ketten Idával. Ilyen gyorsan még soha nem váltott az agyam, mert azonnal azt válaszoltam anyámnak, hogy Fedák Sári szeretőjéről, Molnár Feriről váltottunk néhány szót. Mert az a Molnár Feri azért roppant érdekes ember volt. Talán a legjobb író ezen a földön. Így aztán szépen elboronáltam a Feriföldet Molnár Ferivel, s a földdel is. Anyám csodálkozott, hogy én a diót töröm, de a mi Idánk is meglepődött az én találékonyságomon.

De nem csak meglepődött, hanem még szemrehányást is tett azért, hogy minek kellett nekem hazudnom anyámnak. Mert ő elő sem hozta Fedák Sári nevét. Mondtam Idának, nem baj. Sőt, az lenne jó, ha ő is ritkábban emlegetné a Fedák Sári nevét. Mert minél ritkábban ejti ki a Fedák Sári nevét, anyám annál gyakrabban gondol arra, hogy jól találta ki a bolond embereknek munkával való gyógyítását. Erre a mi Idánk fejét csóválva mondta, mi ketten nem abban állapodtunk meg, hogy neki ki kell gyógyulnia a bolondságából. Mert ő a közvélemény előtt meg akar maradni bolondnak. Az a kettőnk titka, hogy ő tulajdonképpen normális. Mint más.

Feriland és a turisták

Nem volt olyan nap, hogy ne ízlelgettem volna azt az idegen és mégis jól hangzó szót, hogy Feriland. Elegáns és nagystílú szó a Feriland. Sokkal szebben hangzik, mint azt, hogy Feriföld. Főleg az ö-betű zavart ebben a saját szavunkban. Hogy minek kell abba a szóba az az ö-betű... És persze, elképzeltem az ide látogató turista népeket is, akik ki sem tudnák ejteni a Feriföldet. És az az igazság, hogy én régen is sokszor gondoltam idelátogató turistákra. Mert szép ősök idején gyönyörűnek láttam a mi udvarunkat. S a kertünket is. Egyszer, egy szép ős idején még fogalmazást is írtam kedvtelésből a mi udvarunkról. Itt, a falra fölfutó szőlőlevelek árnyékában. Amikor már hosszúra nyúlt az árnyék. Gondoltam, ha úgy adódik, bele is teszem azt a fogalmazást egy kicsi könyvecskébe. Az lett a fogalmazásom címe, hogy Papsajt.

Elmegy ez a nyár is, a Hargita felől már üzent az esti szél, hogy valahol köszörülik a jégcsapokat. De amiként a ruhát illik beszegni egy varrással, a friss szántást egy ekenyommal, a járdát egy sor kockakövel, szeretném még egyszer beszegni, körbejárni egy gondolattal ezt az elmenő nyarat, el ne felejtse a mi udvarunkat. A szakképzett turista csak röhögne rajtam, hogy egy szürke, kis udvarról fecsegek az elmenő nyárnak, mikor ő mindent megjárt immár ezen a széles világon. Röhögne rajtam, és azt mondaná, mit akarok, hiszen nem tudnék néki felmutatni semmit, se egy jókora gombát, se egy fagyöngyöt, se egy merész fölvetelt a sziklák csúcsairól. Még egy utolsó szál árvalányhajat sem tudnék néki adni. Igaz. Csakhogy a mi udvarunk a legszebb hangulatú táj: papsajt nő rajta, s a bugyuta kicsi récék sietésükben orra esnek. Virágot, szőlőt nevel, eljönnek ide a méhek, a darazsak is, akár a pletykás vénasszonyok, vagy a szomszéd gyerekei. Az alma is úgy hull le a fűbe komótosan, nem gurul tovább. Itt szereti. Tavasszal fecskék köröznék fölötté, ősszel csillog az ökörnyál, mint a harmat. Vagy mint a gyémánt. Nekem mindegy a kettő. Van, akinek nem mindegy, de az se baj. Még az ég is jobban látszik innen. S a Hold is. A nyár ismeri ezt az udvart, nem kell néki különösképpen lefesteni. Csak fölemlítem a hangulatát, el ne felejtse. A szakképzett turistán csak mosolygok ilyenkor, mert csakugyan, mit is fényképezne a mi udvarunkon, ha egyszer ide tévedne. A bugyuta kicsi récéket, amint sietésükben orra esnek, vagy a méheket, vagy azt, hogy nő a papsajt?

Ezt fogalmaztam. Most pedig a birodalmamra gondolok. Aminek már neve is van. Feriföld. És elképzelem, csakugyan, miképpen hangzana, ha egy ide tévedő turista azt mondaná az udvarunkra, s a kertünkre nézve, hogy ez a birodalom Feriland. És színes pántlikákkal földíszítve megjelenne s valami üde táncot lejtene előtte a mi Idánk? Azért később beláttam, ilyen birodalomnak királya nem szeretnék lenni. Mert még a végén igazi bolondnak nézne valaki az én udvari bolondomat. Aki normális és okosabb, mint sok más ember a falunkban.

A kert nem fut el

Lassan annyira komolyan vettem ezt a szép játékot, a birodalom alapítását, hogy ha időm engedte, naponta körbejártam a kertünket és a Nyugati tartományt. Vagyis a hátsó udvarunkat. Megvizsgáltam, helyükön vannak-e a határt jelző kövek és megszámláltam, hány új vakondtúrás jelent meg az előző naphoz képest. Néhányszor átnéztem a szomszédok felé is, nem került-e birtokunkhoz közelebb a kerítésük.

Borbélyekkel nem voltam megelégedve. Kerítésük nem jött hozzánk közelebb, de a trágyadombjuk egy része valósággal be volt suvadva az én birodalmamba. És akkor elképzeltem, miféle királyság az, amelynek birodalmába be van suvadva egy idegen tartomány trágyadombja. Már jött, hogy átszóljak Borbélyékhoz, hogy ezt a rondaságot szüntessék meg. De azonnal, mert én itt egy olyan birodalom megalkotásán fáradozom, amelynek még a közelében sem lehet semmiféle trágyadomb. És vigyázzanak magukra, mert itt én leszek a király. A közvetlen szomszédjuk. És egy királynak messzire nyúlik a karja. Még a szomszédokon is túlra. De erről azonnal le is mondtam. Attól féltem, másnap rólam is azt fogja mondani a közvélemény, hogy a bolondságot elkaptam a mi Idánktól, mint amiképpen a gyermekek kapják el egymástól a himlőt. Megfelelő alkalom adódott és én tanácsot kértem Idától, mivel is kezdjem a birodalom alapítását. Említettem, hogy bejártam mind a két tartományt, s a kertet is. A mi Idánk röviden és okosan annyit mondott, a kert nem fut el. Ez azt jelentette, hogy most ne a kertünkkel foglalkozzam s a vakondtúrásokkal, hanem előbb a külügyekkel.

Mondtam is Idának, milyen nagy igazságot szólott. Mert egy birodalom sorsa a szomszédaitól függ. A történelem is azt mutatja, ha egy ország nincs jó viszonyban a szomszédaival, akkor az az ország nemhogy haladni nem tud, hanem még helyben topogni is alig. Mert nem hagyják békében. A rossz szomszédok minden okot megkeresnek arra, hogy sötét színekkel fessék le a velük vitába keveredett birodalmakat, és akkor megbénul a kereskedelem, a turizmus, a kultúra, tudomány, egyszerűen minden. Mondom, akkor ott fogjuk kezdeni, a külügyekkel.

Nagykövetünk már van is, mondtam Idának. Mert az én öcsém, Károly haza szokott látogatni Pestről anyánkhoz, és ha legközebb jön, akkor én megkérem őt, képviselje külhonban a mi érdekeinket. Mert ez a Károly nem egyszerű, pesti lakos, hanem a világjáró ember is. Nemrég jött vissza Délafrikából, nagy lehet az ő befolyása a világ dolgaiba. A mi Idánk erre a szájához emelte kezét, hogy ne lássam a kacagását. De én láttam, hogy kacag a mi Idánk. Kértem, mit tudsz te ezen mulatni, mert komoly dolog, ha valaki megjárja Délafrikát. Azt mondja Ida, biza, ő hallotta, jól megjárta a mi Károlyunk azt a Délafrikát. A festményeivel ment oda, hogy azokat ott kiállítsa, s olyan hitvány társaságba keveredett, szinte agyon is verték. Örült, hogy onnan épségben haza tudott jönni. És ő nehezen tudja elképzelni, hogy ez az én öcsém valaha is a mi ügyeinket képviselni tudná Délafrikában.

Röpködő ötletek

Mondom Idának, akkor felejtsük el ezt a Délafrikát. De Károlyt ne felejtsük ki a számításainkból, mert nem Délafrikából áll a világ. Ott van például Siklód. Ida ismét a szájához tette a kezét, épp csak ki tudta mondani, milyen birodalomalapítás az, ha egy királynak annyira röpködnek az ötletei, hogy Délafrikából egyenesen ide tud szökni Siklódra. És mit lehet kezdeni ezzel a hegyek közé eldugott faluval, Siklóddal, ahová még szekérrel is nehezen lehet eljutni esős időben. Miképpen tudná Siklód képviselni az én birodalmam külügyeit, amikor a saját baját is nehezen intézi az a falu. Mondom, az lehet, hogy a saját baját nehezen intézi az a falu, de az én öcsém az ő pesti barátjával, Stefanovits Péterrel olyan kazettás mennyezetet festett a siklódi templomnak, hogy annak csodájára jártak. Messzi földről eljöttek a művelt népek. Filmezték, fényképezték azt a mennyezetet és csak csodálkoztak az ő nemes cselekedetük láttán. Szóval, ne hagyjuk ki Károlyt. Nem is beszélve arról, hogy ennek a Károlynak akkora életrajza van leírva, hogy alig fér el egy könyvben. És neki is sok barátja van. Még Amerikában is van barátja.

És milyen jó, hogy eszembe jutott Amerika! Emlékszel a te testvéredre, Miklósrá? Aki Johnson elnök idejében itthon járt? Olyan repülőgéppel utazott át a tenger fölött, amilyen az amerikai elnökök járnak a világban. Ennek a repülőnek három számból van a neve. 747. És tudod te azt, hogy én is utaztam egy pont ilyen repülőgépen? És láttam magát Nixon elnököt is a maga élő valóságában? Éppen mellettünk suhant el az ő fekete autóján. Az is lehet, fékezett, amikor engem meglátott. Kezet nem fogtunk, ez igaz, mert nekem akkor sürgősen el kellett mennem egy moziba. De láttam őt. És ez nem kicsiny dolog. Mert nem mindenki látta ezt az elnököt a mi falunkból. A maga élő valóságában...

Mondod, hogy röpködő ötleteim vannak. Tudd meg, hogy nem árt, ha szökdösik az ember képzelete. Mert attól az ember képzeletének nem lesz semmi baja. Ha szökdösik. Erre mondok néked egy példát, Ida, hogy jobban megértsed, mit akarok mondani. Mert egy udvari bolond nem maradhat ki semmi fontos tudományból. Képzeletben az ember elmehet egészen a forró Nap legbelsejébe és attól nem perzselődik meg a képzelete. És elmehet a legnagyobb jéghegyek közé és nem fagy meg az ember képzelete. Persze, én tudom, hogy te ezeket a dolgokat mind egy szálig ismered. Mert egy jó királynak csakis okos bolondja lehet, s te okos vagy, Ida!

De említettem az imént a testvéredet, Miklóst. Az igaz, hogy ő csak házmester San Franciscóban. De azt tudnod kell, hogy a fontos dolgokat nem minisztériumokban intézik az okos emberek ebben a világban, hanem kapusokkal és házmesterekkel. És honnan tudhatnók, hogy hány fontos ember lakott éveken át abban a nagy házban, amelynek intézője volt ez a Miklós?

Mert a házmesterek tudják legjobban a náluk lakó, fontos emberek viselt dolgait és ezáltal szerteágazó kapcsolataik vannak. Énnekem például Cleveland városában olyan fontos beosztású barátom is volt, akire azt bízta, hogy az úrhajók tartósságát számítsa ki. Hogy ne hulljanak darabokra az úrhajók. Ezt az embert Gyékényessy Györgynek hívták. Sajnos, elment a föld színéről. De él a fia. Aki szintén Gyuri. Ez a fiatal Gyuri egy tömlecnek az örököse most abban a városban. És nem árt jó barátságban lenni a tömlecek őreivel sem. Azt mondom néked, Ida, a mi, eljövendő birodalmunk külügyi dolgai jó kezekben vannak.

Közvetlen szomszédok

Engem egy csöppet sem izgatnak a külügyi dolgaink, mondom Idánknak. De mit csináljunk a közvetlen szomszédainkkal? Mert ott vannak ezek a Borbélyék. És az ő trágyadombjuk egy része be van suvadva a mi birodalmunkba. Ami teljességgel tűrhetetlen. Azt mondd meg nekem Ida, milyen módszerrel közelítsük meg a mi közvetlen szomszédainkat, hogy meg ne haragudjanak reánk. Azt mondja a mi Idánk, közvetlen módszerrel kell megközelítenünk a mi közvetlen szomszédainkat. Más megoldás nincs. Ne is törjem ezen a fejem, mert más módszer erre soha nem is volt. Mondom, jó ez az ötlet. De te is jól tudod, hogy én milyen ideges, bolond ember vagyok. Főleg, ha a szomszédok szemetének az eltakarításáról van szó. A magam szemetét könnyen elviselem, de semmiféle szomszéd szemetével nem foglalkozom. Különösen, ha király leszek.

Hogy néz ki egy király, aki a szomszédok szemetével bajlódik, s nem az ő birodalmával? Ezt mondd meg nekem, Ida! Erre azt mondja Ida, hogy ezt a dolgot ő könnyedén el tudja intézni. Harag és veszekedés nélkül. Mert neki van egy nagy segítsége, akinek a nevét nem meri kimondani, mert csak ketten vagyunk.

Mondom, akkor a te segítséged nem lehet más, csak egyedül Fedák Sári. Eltaláltam, mondja Ida, ő a legnagyobb segítsége, de a nevét nem mondja ki, mert nincs senki a közelünkben, s mi abban megegyeztünk már, mikor mondhatja ki azt a nevet, s mikor nem. Mondom Idának, Ida, náladnál okosabb udvari bolond nincs is a világon. De azért nagyon kíváncsi vagyok a te közvetlen módszeredre.

Aztán ez a mi Idánk tett még egy érdekes megjegyzést. Azt, hogy miért mondom azt magamról, hogy én ideges, bolond ember vagyok. Mert szerintem ilyesmit nem szabad kimondani, még abban az esetben sem, ha csakugyan így gondoljuk. Mert annak a bolond szónak olyan nagy hatalma van, hogy könnyen eluralkodik az emberen, ha nem vigyázunk. Rajta is eluralkodott. A kimosni való ruhákkal is így van. Hiába áztatja be őket előre az ember és hiába pazarolja reá a sok szappant. Olyan foltok is előjönnek száradás után, amiket kivenni onnan csak ollóval lehet. Éppen ezért azt a szót, ha csak lehet kerüljem el. Messze.

Egy napon, amikor ismét körüljártam a hátsó tartományt s a kertünket, azt látom, hogy a Borbélyék trágyadombja már nem olyan, mint amilyen volt. Előtte szép, bokros bodzafa zöldellt, s a domb felénk besuvadt része eltűnt onnan, ahol volt. Az udvarunkon találkoztam Idával, kértem tőle, hogyan került oda az a szép, bokros bodzafa. Azt mondja, az ő közvetlen módszere által került oda. De nem ő ültette, hanem maga az öreg Borbély. Mégpedig a saját jószántából. És semmi haragról nincs szó. Hanem inkább a legnagyobb békeesség uralkodik most már a birodalomnak abban a fertályában. Idát nem is faggattam tovább az ő módszeréről. Örültem, hogy legalább egyet léptünk előre, nem csak szavakban, hanem a valóságban is.

Ismeri a járást

Egyszer mondom Idának, te Ida, szerintem nem nekem való a királyi mesterség. Igen sok vesződéssel jár. Huzatos helyen van a birodalmunk. Vannak esztendőök, amikor még a szilva is megfagy a fákon, nem úgy, mint Medeséren.

Egy királynak kell legyen katonasága is, nem csak királysága. Anyám elég katonás teremtés, de őt nem állíthatjuk oda, hogy őrizze a birodalmunkat. Mert ha odaállítjuk, ki rendezi a tyúkokat, mert ugye, tyúkra is szükség van. És a disznók is állandóan csak ennének. Azért is nevezik őket disznóknak. De vannak disznó emberek is, akik valósággal letörlik a kerítésünket, hogy ne legyen nekünk se kerítésünk. Ha már nekik nincs. Egy királyság pillanatok alatt úgy tönkre tud menni, hogy semmi nem marad belőle. Volt már erre is példa a történelemben.

Itt, a faluban is. Élt a patakon túl egy ember, de akkora módban, mint egy király. Ez a gazdag ember egyik napról a másikra valami bank miatt elveszítette minden vagyonát. És szegénységben el is ment a faluból. A fiával együtt. Kóboroltak ketten falvakon és erdőkön át. Eljött egy hűvös este és az ember azt kérdezte a fiától, mi most mit eszünk, mert semmi ennivalónk nincs már. A gyermek azt felelte, mit eszünk, de hol hálunk, azon gondolkozzék, apám. Ez a mondás fönnmaradt a falunkban. Annyira, hogy ha valaki hirtelen nagyon leszegényedik, nem azt mondják, leszegényedett, hanem azt, hogy mit eszünk, de hol hálunk helyzetbe került. Ezt most azért hozom elő, mert nekünk ennivalónk még van, de te a nyárikonyhában halsz és egy király bolondja nem szokott nyárikonyhában hálni, hanem ő is kényelmes lakosztályban. Mikor lesz itt néked kényelmes lakosztályod a mi királyságunkban, Ida?

Annyi apró intéznivaló van egy királyságban, hogy azt mi ketten nem bírjuk az idegeinkkel. Én már érezni kezdtem, baj van az idegeimmel. Hiába szedem a pirulákat, fáj a fejem.

Ezért mondom, hogy nem nekem való a királyi mesterség. S a király bolondja tisztség neked sem való. Mi lenne, ha ezt a játékot mi abbahagynók, amíg még nem késő. Mert számíthatunk a közvéleményre is. Egy napon csak megjelenik a házunk előtt a járkáló asszony, benéz a kapunkon, vagy a kerítésünk résein és nekünk végünk. Máris kialakul rólunk az újabb közvélemény. És ha egyszer a közvélemény szerint ezen az udvaron nem egy, hanem két bolond is van, akkor mi itt nézhetjük egymást. És kószolgathatjuk eső után a fűvet. Nem az lenne a jó megoldás, hogy én megelégednék azzal, hogy király is voltam, te pedig szépen elfelejtenéd ezt a Fedák Sárít? És véle együtt az egész bolondságodat.

Azt mondja Ida, úgy veszi észre, keveset olvastam én a történelmi könyvek bizonyos fejezeiteiből. Könnyen megfutamodom és szeretek félreállani a bajok elől, ha megsokasodnak bajaim. Például a túlélésről keveset olvastam. Pedig a nehéz helyzeteket túlélni sokkal érdekesebb, mint egyszerűen csak élni. Aki egészséges, annak élni nem nehéz. Vannak, akik csak élnek, s egyszer csak azt veszik észre, megöregedtek. Átsétálnak az életükön, valamit csinálnak, s annyi az egész. Bújnak is be a földbe. Ő nem szereti az ilyen egyszerű életeteket. Nincs is hozzászokva az egyszerű élethez. A túléléshez szoktatta őt az önként vállalt, immár hivatásos bolondsága. Ezt a királyságot feladni könnyű, mert jóformán még el sem kezdtük. Csak egy zöldellő bodzafát tudnánk fölmutatni az eddigi uralkodásunkból. Az pedig szinte semmi.

Mondom, ismét okos dolgokat hallok tőled, de ezek engem nem nyugtatnak meg. Azt várnám el az én udvari bolondomtól, hogy helyettem kiutat találjon ebből a reménytelen helyzetből. Amibe kerültünk. Erre könnyedén azt feleli Ida, sokat nem kell várnom, ő ismeri a járást. Vagyis a kiutat. Szerinte időnként egy kicsit meg kell bolondulni.

Meg kell bolondulni

Látod-e Ida, mondtam Idának, látod-e, miket beszélsz. Nem te mondtad, mekkora ereje van annak a szónak, hogy bolond? És hogy azt nem szabad kiejteni, még akkor sem, ha úgy érezzük, csakugyan megbolondulunk. És nem te hoztad fel azokat a kimoshatatlan foltokat, amelyek előjönnek a ruhákból száradás után? Ebben a faluban a népek többször ejtették ki a szájukon azt, hogy meg kell bolondulni, mint ahányszor a Miatyánkot. Egyebet sem hallottam anyámtól, ha valamibe belebotlott az életünk, csak azt, hogy meg kell bolondulni. Én most ebbe a játékból kitalált királyságomba botlottam bele, s te azt mondd, ismered a járást. Hogy kiutat találsz a reménytelen helyzetből. Miféle járást ismersz Ida, amikor te évtizedeken át ki sem tetted a lábad a kapunkon? Csak sétáltál a kertben, az udvaron, s lehajoltál a fűszálakért és virágokkal foglalatoskodtál. A túlélés szépségéről beszélsz, amikor néked csupán a bolond életed leélése volt az egyetlen és mindennapi dolgod. Azt sem tudod, mi a munka. Arról pedig fogalmad sincs, mit jelent a hiábavaló munka. Amikor semmi nem sikerül és mindent újra kell kezdeni.

Mit tudhatsz te azokról az időkről, amikor anyám gyöngye, beteges asszony létére füstös vonatok tetején utazott Bukarestbe, kölcsönként pénzen vett disznólábat vitt, hogy azt eladja ott és kenyeret vegyen nekünk? Hogy éhen ne haljunk. Mert nehéz idők jártak akkor. És mit tudsz arról, hogy a Férde nevű dülőben gyermeki erőmmel szedtem össze és hordtam el onnan a nehéz és nagy kövek sokaságát. Hogy teremjen ott valami. És mit tudsz Középlábról, ahol csak sás volt azelőtt, és azt apámmal termővé tettük. És nem tudhatod, hogy őszök idején bejártuk a mezei utakat mind és azoknak köves martjairól lekaszáltuk az otthagyt, megvénült füveket. Amiket levágni is nehezen lehet. Hát arról, hogy cséplések idején házról házra jártunk kalákába és mi, gyermekek cipeltük a nehéz zsákokat. És amikor örülnünk kellett volna a termésnek, akkor jött a hatóság és elvette tőlünk a termést.

De a hatóság a kezét sem tette rá a zsákokra. Nekünk kellett azokat cipelnünk a kijelölt helyekre is. És amikor termővé tettük földjeinket, elvették a földjeinket. Mit tudsz te ezekről a dolgokról, hogy azt mered mondani, ismered a járást? És miféle beszéd az, hogy időnkint egy kicsit meg kell bolondulni? Mert szerinted ez a kiút, az egyetlen megoldás. Énnekem nem kellett sokat forgatnom a történelmi könyvek lapjait ahhoz, hogy tudjam, mi az a túlélés. És itt vannak a véletlenül életben maradt, örökké üldözöttek. Akik a saját bőrükön tanulták meg a túlélést. Nem a könyvekből.

Nekik is azt a tanácsot adnád, hogy időnként egy kicsit bolonduljanak meg? Hogy a véletlenül megmaradt életüket vidámabbá tegyék? Hát tudd meg, nem fognak megbolondulni. Egy kicsit sem. Látom őket, nyugodtak és bölcsek lettek. Megtapasztalták a túlélés módozatait. De ezt most ne vegyük elő. Mert ezt a témát ezer esztendőkön át tárgyalhatnók, végére soha nem jutnánk.

Azt mondd, nem vagy hozzászokva az egyszerű élethez és az egyszerű élet nem is tetszik néked. Mit gondolsz, ki van itt ebben a kitalált birodalmunkban hozzászokva az egyszerű élethez? Senki. Sokszor még arra sem volt időnk, hogy megnőtt körmeinket levágjuk a lábujjainkról. Igaz, erre nem is volt szükség. Mert drága zoknijainkat nem lyukasztották volna ki a megnőtt körmeink.

Emlékezz arra, mit mondtál, amikor nehéz kérdéseket tettem föl néked a normális és a bolond emberekről. Azt mondtad, a bolond ember a valóságról sokkal többet tud, mint amennyit a normális emberek tudnak. Mert a normális emberek egymásnak mindent nem mondanak el. Ezt akkor én igaz beszédnek ismertem el. De te azt is mondtad, hogy jó bolondnak lenni. Mert

a normális emberek többet ártottak a világon, mint a bolond emberek. Akkor most arra felelj, te milyen birodalmat képzelteél el magunknak, hogy arrafelé menjünk. Ha már ismered a járást. Amiképpen magad mondtad. Normális emberek birodalmát hozzuk-e tető alá, vagy pedig bolond emberek birodalmát? Mert én azon nem tudok eligazodni, hogy éljünk is túl mindent, de időnként egy kicsit bolondok is legyünk. Még akkor sem tudok ezen eligazodni, ha arra gondolok, ezt a birodalmat most játékból találtuk ki.

Isten is fázhathat tavaszig

A világban járva sokszor lát az ember félbehagyott házat. Talán nincs is szomorúbb látvány egy félbehagyott háznál. Cserepek helyett többnyire műanyagból való lepedőkkel vannak befödve a félbehagyott házak. Ha fúj a szél, a lepedők lobognak a szélben. Madarak sem szállanak oda, mert a lobogásoktól félnek a madarak. Gondolom én. És azt is elgondolom, miért is maradhattak félbe ezek a házak. Persze, csak találgatom. Elfogyott a pénz. Itt hagyta ezt a földi világot a gazda. Vagy csak összeveszett a feleségével. Például egy semmiségen. Hogy milyen legyen majd a szélkakas a ház tetején. Kicsiny csőre legyen-e neki, vagy jó nagy. Aztán belenyugszom valamelyik lehetőségbe. Mindegy. Nem az én dolgom.

De ez az én birodalmam az én dolgom. Amibe játékból belekezdtem. Mégis olyan, akár egy félbehagyott ház.

Szerencsére eljött a tél, a nagy fehérség. Kertünk szép havát nem akartam lábnyomaim éke-
len feltárlásával telerakni. Ezért ki sem nyitottam a kert kapuját. Havat takarítottam az udvarun-
kon, fát vágtam, vagy bent ültünk a házban és fejtettük a kukoricát. Idát is beköltöztette
anyám a nyárikonyhából. Jó fekvőhelye volt neki egy heverőn. Napközben annak szélén
üldögélt, vagy segített a fejtésben. Lassan, komótosan.

Egyszer, amint fejtjük a kukoricát, mondom anyámnak, milyen szomorúak a félbehagyott
házak. Nincs, aki ezeket befejezze. Anyám azt mondja, majd valaki azokat csak befejezi. De
vannak félbehagyott templomok is. Födélük sincs. Isten is fázhathat tavaszig.

Erre megszólal a mi Idánk, halkan és tétován. Azt mondja, lassan tönkremegy minden. A
világ így van elrendezve.

Ha nem kérdezték, ritkán szólalt meg a mi Idánk. Ezért ezen az önkéntes megjegyzésén csodál-
koztam is. De úgy látszik, anyám nem csodálkozott, hanem azt mondta, tönkrement a Fedák Sári
élete is. Vénységére. És nagy nyomorúságban élte öreg napjait. Te, Ida, mitől is ment úgy tönkre a
Fedák Sári élete, hogy nagy nyomorúságban töltötte öreg napjait? Te ezt jobban tudod, mint én...

A mi házunkban soha nem fordult elő, hogy anyám elismerje, más jobban tud valamit, mint ő.
És az sem fordult elő, hogy Fedák Sárít éppen ő hozza elő. Ne a mi Idánk. Azt vártam, hogy
Ida most már részletesen elmeséli Fedák Sári egész életét. Mert azt számtalanszor elkezdte és
mindig leintették, ne mondja tovább, azzal csak az ő bolondsága jó elő.

Ida könnyedén összezsáptotta Fedák Sári életét. Mint aki már elmesélni sem szeretné. Azt
mondta, olyan volt, mint egy fénylő csillag. Nő léte még János vitézt is eljátszotta. Bő
gatyában állt ki a színpadra, s kezében ostort suhogtatott. Röhögtek rajta. Ez bolondságnak
számított, de a közönség nagyon megtapsolta. És sokáig emlegették a színházba járó népek,
hogy bolondsága által lett nagy és elismert színész Fedák Sári.

Sok pénzt keresett. Neki volt a városban a legelső urak közt autója. És nagy vacsorákat adott
és drága prémekeket vett magára. Molnár Ferenc íróval élt sokáig, de egy Darvas Lili nevezetű
leányzó, a szép színi növendék elvette tőle Molnár Ferencet. Aztán Fedák Sárinak nem volt
elég a hírnév, beleártotta magát a politikába is. Bécsbe menekült. Ott sem volt nyugta. Még
tömlöcbe is zárták. Volt neki szép háza, azt elvették tőle, mert kellett a kollektív gazdaságnak,
s adtak helyette egy egyszobást. Abban tengette életét. Barátai adományából. Valami beteg-
ségben halt meg '54-ben, de csak néhány sort írtak róla az újságok. Hogy meghalt Fedák Sári.
Sok híres ember tanulhatna az ő sorsából. Főleg azt, hogy nem kell a hírnév alapjába a
politika virágait is odatűzni. Mert abból csak baj szokott lenni.

Anyám erre valami olyasmit mondott, hogy Ida, olyan szépen mondtad el a Fedák Sári életét,
hogy Isten is ideállhatna most közénk, melegedni.

Hosszú tél

Nem akart ez a tél elmenni. Mindenki megunta. Egyedül nekem kedvezett a hosszú tél. Jó volt legalább töprengésre. Képzletben naponta alakítottam valamit az én birodalmam beosztásán. Olvastam valahol, hogy minden birodalom alapja a gazdaság. Amiből él az ember. Azután jönnek a cifraságok. Mint amilyen a kultúra, a turizmus, iskolák, sport, tűzoltóság, satöbbi. Elő is vettem a legfontosabb gazdasági tennivalókat, de beláttam, ez az apám és anyám dolga. Ők döntenek el, mit termesszenek a kertben, s mi legyen a termés sorsa. Még játékból sem ültethetnék el sehová egy kisebb cseresznyefát. Mert ha el is ültetnék egy kisebb cseresznyefát, azonnal kérdőre vonna anyám, miért tettem pont oda, ahová tettem. Mert annak nem ott a helye. Ilyesmivel már sokszor próbálkoztam. Fölöslegesen. Aztán ott volt a mi Idánk. Aki a gazdasági ügyekben nem volt járatos. Az Ida kedvenc területe a filozófiai kérdések napi-rendben tartása volt. És mindenféle művészet ápolása. Legelől a színház, utána az irodalom, majd a divat. Rábízhattam volna a környezetvédelmi minisztériumot is, mert szerette a fákat, füveket, madarakat. A bogarak, lepkék, méhek és darazsak világában is otthonos volt a mi Idánk. Ami engem illet, a szavak egymáshoz rakosgatását tartottam a legüdítőbb foglalatosságnak, ami nem érdekelt senkit. Mondjuk, Idán kívül.

Játék az egész birodalom, mondtam magamban és egy napon magamhoz ragadtam a művelődési tárcát. Gondolatban.

Nem volt nehéz. Ennek a tárcának nem volt gazdája a mi birodalmunkban. Kivéve öcsémet. Mert ő azért megtöltötte a hátsó udvarunkban lévő kicsi házat, amelyben születtem, mindenféle művészi rajzzal, festménnyel. Még szobrok is voltak benne, faragott kövek és furcsa növéssű fagyókerek. Főként a saját műveivel töltötte meg. És megtöltött még egy szép kicsi pálinkás üveget. Pálinkával. Ráírta a dátumot, s meghagyta, senki ne nyúljon hozzá, hogy legyen belőle régi pálinka. Sokáig ott állt az a kicsi üveg a falba mélyesztett polcon. Amelynek még ajtaja is volt.

Ezen a kicsi üvegen egyszer egy cédulát találtam, melyre az volt írva, hogy itt járt és megkóstolta a pálinkát Farkas Árpád. És néhány barátja. Így költözött be az irodalom a kicsi házba. Lassan könyvek is kerültek egy apró szekrényre. Kevesen jártak ide, de aki belépett, azt hihette, ez egy házi múzeum. És az is volt, egy házi múzeum. Öcsém egy nyáron ki-nevezte műteremnek. De nem sokat művészkedett benne.

A nyitott ajtón bejöttek a szemtelen házi legyek, s nem lehetett bírni ezekkel a szemtelen házi legyekkel. Direkt Pestről hozott öcsém ragacsos, papírból való légyfogót s fölsegezte a gerendákra. Én ezeket a lelógó, ragacsos légyfogó pántlikákat ki nem állhattam. Amikor huzat jött be a házba, csak lengedeztek, néha a homlokunkra ragadtak. A legyek ügyetlenebb fajtáit megfogta, az ügyesebbeket nem. Mondtam is öcsémnek, nincs a világon hitványabb találmány ezeknél a rusnya légyfogóknál. Anyám szerint a régi, békebeli időkben azért tudtak jó légyfogókat csinálni. Ma már azt sem tudnak, jó légyfogót csinálni. Ida szerint nem is akar-nak. Mert elromlott minden. A világ is elromlott egészen.

Ezen a hosszú, téli napokon képzeletben átszerveztem a kicsi ház teljes berendezését. Megtehettem. Enyém volt a művelődési tárca.

Ebben a nagy átszervezésben eszembe jutott, amit Ida mondott a túlélésről. Mert ezt a hosszú telet is ki kellett bírni. Úgy mondta Ida, időnként egy kicsit meg kell bolondulni. Jókor jutott eszembe, mert a gerendákról még lógtak a tavalyi légyfogók. Gondoltam, valahonnan fehér papírdarabokat tépek ki és írok rájuk egy csomó haikut. És fölragasztom a ragacsos légyfogókra. Hadd fújja a szél, amikor huzat van, és csak lengedezzenek ezek a versikék a huzatban.

Szándékomat közöltem Idával, de ő azt mondta, nem tudja, mi az a haiku. De akármik is legyenek, ha nem libegnek szépen a légyfogókon, akkor inkább ne is ragasszak reájuk semmit. Maradjon ott az a néhány, odaragadt, tavalyi légy. Mondom Idának, az a haiku japán találmány. Kicsi vers a haiku, három sor az egész. Nézd, itt van egy haiku:

*Nincs rossz fű. Nincs szél,
ami ne jól fújna. Nincs
hamis madárfűtty.*

Ezt a kicsi verset egy Fodor Ákos nevű költő írta. Tetszik neked ez a vers, Ida? Azt mondja a mi Idánk, neki nagyon tetszik. Mert igaz. És ragasszuk tele ilyen versikékkal az egész házat. És azt a hátsó udvart is. Egyik fától a másik fáig. Egy ilyen vers megér egy egész birodalmat. Pedig csakugyan kicsi. Szinte semmi.

Az első fűszál

Elment a hó. Ahogyan elment máskor is. A tavasz pedig úgy született meg, ahogyan falun szokott megszületni a tavasz. Mint a gyermek. Mocskosan. A macskák egy ideig kerülgették a pocsolókat, aztán átugorták és megrázták magukat. A napsütésben párolgó kerítések tövében kibújt az első hóvirág. A mi Idánk is szétnézett az udvaron. Azt vártam, meglátja az első hóvirágot, leszakítja és föltűzi a hajába. Mint minden esztendőben. Meglátta. Nézte is hosszan. De nem szakította le.

Mint általában minden érdekesnek tűnő apróságból, ebből is következtetést vontam le magamnak. Ez nekem régi mániám. Hiszem, hogy minden apróságnak jelentősége van. Ennek az, hogy ezen a hosszú télen Ida is megváltozott. Legalábbis annyira, hogy a hóvirágos szokását elhagyta. Örültem is, hogy ezt a szokását elhagyta a mi Idánk. Közelebb álltam hozzá, mondom neki, látod Ida, nincs szél, ami ne jól fújna. Szépen elfújta ezt a telet a szél. És hamarosan madárfüttyöt is hallunk. Ida erre azt mondja, kihagytam azt a sort, hogy nincs rossz fű. És jobban is összerakhattam volna azt a japán találmányt. A haikut. Mert nem pontosan úgy van az leírva. Mondom, nagyon örvendek annak, hogy te ezt észrevetted és nem felejtetted el, miképpen hívják azt a rövid verset. Mert nem sokan tudják a falunkban, mi az a haiku. Talán senki sem tudja. Csak mi ketten tudjuk.

Azt mondja a mi Idánk, lenne még valami, amit csak mi ketten tudunk. Mondom, van. A birodalom. És én most nagy gondban vagyok. Már le is akartam mondani róla. Nem tudom eldönteni, normális emberek birodalmát alapítsuk-e meg, vagy pedig bolondok birodalmát. A mi kertünkben s az udvarunkon.

Ne legyen olyan nagy gondban, mondja Ida. Mert ez az egész csak játék. De hogy a mi játékunkat eltűrje anyám, s elnézze nekünk, ha bolondozunk, ahhoz előbb őt próbára kell tenni. Ha eljutunk odáig, hogy anyám is egyszer füvet egyék, akkor hozzá is foghatunk a birodalomhoz. Mégpedig egy olyan birodalomhoz, melyben jól érzik magukat a normális emberek és a bolond emberek is. Mondom, én tökéletesen értem, mire gondolsz, Ida. Akkor jó, mondta a mi Idánk.

A tavasz nem sokat teketóriázott, mint én a birodalmammal. Amint ereje nőtt a napnak, azonnal nekifogott a saját királyságának. Az utolsó jégdarabokat is eltakarította udvarunk árnyékos zugaiból, langyos szelek suhogó seprűivel végigfutott a kertünkön, s a hó alatt megfáradt fák ágaira is itt-ott reácsapott. Szálltak a rozsdás levelek mindenfelé. Még a Borbélyék kertje mellől is elhordta mind az ottfelejtett kórót és mindenféle szemetet. Amint annyira fölszáradt a föld, mondom Idának, gyere velem, sétáljunk egyet a birodalmunkban, séta közben az embernek sok minden eszébe juthat. Márpedig nekünk most sok jó ötletre lenne szükségünk. Ha példát akarunk venni a tavasztól, s mi is nekifogunk a mi elképzelt királyságunknak. Azt kérdi Ida, hát csakugyan nekifogunk? Mert az a szép, ha nem hagyja félbe az ember, amit eltervezett. És jó, hogy hosszú telünk volt. Mert kicsi tervekhez elég a kicsi idő, de nagy tervekhez nagyobb idő kell. Mondom Idának viccesen, magamtól reá sem jöttem volna, hogy kicsi dolgokhoz kicsi idő, nagyobbakhoz nagyobb idő kell. Ezért van szüksége egy királynak okos udvari bolondra. Mert mindent egy király sem tudhat.

Sétálunk Idával a kertben, s hát jó anyám is. Azt mondja, azért mindent ne járjunk össze, mert itt-ott már nő a fű, kár lenne letaposni. Mondom, igaza van magának, mama, ilyenkor kell legjobban vigyázni a fűre. Még gyöngék a zsenge fűszálak, épp, hogy csak kibújtak a földből, s ha ilyenkor letapossák, még meggondolják magukat, s nem nőnek tovább. Lehajoltam, s letéptem pár fűszálat. Mondom anyámnak, emlékszik, amikor még voltak pipéink, hogy szerettek

csipdesni ezeket a zsenge fűszálakat? Azok a pipék is tudták, mi a jó nekik. De lehet, embernek sem árt meg egy pár fűszál, mondtam, és néhányat magam is rágni kezdtem. Anyám letépett kis csokornyit egy vakondtúrás mellől és megkóstolta ő is. Azt mondja, így, tavasszal, majdnem mindenféle növény orvosság. Ez a fű is. És anyám jóízűen rágt a zsenge fűvet. Mi pedig csak néztünk egymásra Idával. A győztesek tekintetével.

Jó hír messziről

Másnap szebben sütött a nap. És bennem is kezdett szépen nyiladozni a remény. Hogy most már csak lesz valami abból a mi királyságunkból. Mondom Idának, mi tegnap átestünk a nagy próbán. Anyám füvet evett. Azt mondja a mi Idánk, azért ezen a próbán nem úgy estünk át, ahogyan ő gondolta. Mert anyám orvosság gyanánt rágt a néhány zsenge fűszálat, s ki is köpte hamar. Ő, amikor füvet szokott rágni eső után, soha nem gondol arra, hogy az a fű orvosság. Csak rágja, minden cél és meggondolás nélkül. És közben elmélázik az idő múlásán. Ilyenformán van ez a szerelemmel is. Nem jó jel, ha az ember nagyon megfontolja, miért szereti azt, akit szeret. Vannak dolgok, amiket jó megfontolni, s vannak, amiket nem kell. Anyám még meg is magyarázta, hogy tavasszal majdnem minden orvosság, ami a földből kinő.

Ez a próba szerint sokat nem ér. Ha pedig nagy fontosságot tulajdonítunk ennek az anyám-féle füvésnek, csak magunkat csapjuk be. Kértem Idától, mit tudsz te a szerelemről, amikor abba még jóformán bele sem tudtál kóstolni. Hát nem otthagyt Jóska már az elején? Azt mondja Ida, a szerelem a bolondságnál is bolondabb tünemény. Olyan, mint a nagyon ritka madár. Elég, ha csak egyszer megpillantja az ember és soha többé nem felejt el szárnyának villanását. De ő a szerelemről nem szívesen beszél. Az ő szerelmének ritka madara régen be van zárva egy kalitkába, s annak a kulcsa elveszett. Már csak álmodozni szokott ő a szerelemről.

Semmi kedvem nem volt ahhoz, hogy szerelmi dolgairól faggassam a mi Idánkat. Azt kérdeztem tőle, mikről szoktál te álmodozni, Ida? Azt mondja, sok minden furcsaságról szokott álmodozni. De azokat el is felejt. Csak hóvirágról nem álmodott soha. Pedig az első hóvirágot minden tavasszal föl szokta tűzni a hajába. Az lenne az ő boldogsága, ha egyszer hóvirágról is álmodna. Mondom, miért lenne az olyan nagy boldogság, hiszen az idei hóvirágok még nem hervadtak el, ott vannak a kerítés tövében, magad is láthatod. Azt mondja Ida, azért szeretne hóvirágról álmodni legalább egyszer, mert az álmoskönyvek szerint a hóvirág azt jelenti, jó hír jön messziről. És ideje lenne már, hogy ő jó hírt kapjon. Messziről. Kértem, nagyon messziről várod a jó hírt, Ida? Azt mondja, nagyon messziről. Onnan várja, ahol az ő épségben megmaradt gondolatai vannak. Azokat várja. Az épségben megmaradt gondolatait. Mert amik most vannak a fejében, nem mind ép gondolatok. Bolondságokkal vannak összekeveredve. És a legnagyobb baj, hogy ezeket az összekeveredett gondolatokat nem mindig tudja egymástól szétválasztani.

Mondom Idának, nagyon jó jel, ha valaki képes fölfedezni, mit tud és mi az, amit nem tud. Te azt fedezted föl, hogy nem tudod szétválasztani az összekeveredett dolgokat. A régi bölcsek is följegyezték, a bölcsesség azzal kezdődik, hogy fölismeri az ember, mi az, amit nem tud. Te pedig bölcs vagy, Ida. És eljő az idő, hogy szét tudod választani az összekeveredett dolgokat.

Tarajos göte

Jól benne voltunk már a tavaszban, amikor egy napfényes délután elsétáltam a hátsó udvarunkba, hogy lássam milyen állapotban van a kicsi ház, megvannak-e még azok a lelógó légyfogó pántlikák, vagy megették őket az egerek. Egér is járt ott bőven. Szép, régi, kőből faragott lépcsők voltak a kicsi ház előtt. Amikor odaértem, megpillantottam egy gyönyörű tarajos gőtét. Sütkérezett a napon. De amint észrevett engem, sietve húzódott be egy ház alatti repedésbe. Gyermekkoromban mindig féltünk mindenféle gyíktól, tarajos gőtétől. A kígyótól különösképpen. Ez a szép tarajos göte most nem ijesztett meg engem. Inkább ő ijedt meg tőlem. El is szaladt, pedig szerettem volna közelebből is megfigyelni ezt a tarka, értelmes állatot, akiről sokat olvastam a Brehm könyvéből. Főleg azt, hogy okos ügyes és nem kell félni tőle. Mondogattam is magamban rímelni való szavakat, valahogy ilyenformán, *ej, göte, göte, csak egy ember, aki itt jár, miért félsz te tőle, mégcsak nem is király...*

Én ezeket a rímelő szavakat addig forgattam, nyújtottam, kurtítottam, szinte vers lett belőlük. El is tűnődtem azon, vajon volt-e még olyan király ezen a földön, aki versfaragással kezdte volna a királykodását...

Bent, a belső szobában minden úgy volt, amiképpen hagytuk. Békésen lógtak a légyfogó pántlikák, s a könyvek is szorgalmasan nyomták egymást a kicsi szekrény tetején. Gondoltam, legalább letörlöm róluk a port. Ha már itt vagyok. És kezembe kerül egy vaskos könyv, melyen ott az írás: Goethe. Nézegetem a szép fedőlapot, s mondom, ej, göte, göte... Kinyitom, valahol látok benne egy verset. Báthori Csaba fordítása. Olvasom:

„Hogy megül a remény egy-egy kobakban, / Mely firtat, de csak csip-csup dolgokat / S mohón kincsek után kutat, / És boldog, ha a sárból egy kukac kipattan!”

A Faustból valók. Pont engem talál el ez a kicsi vers. És benne minden mondat. Mint megannyi hegyes nyíl. Mert csakugyan megült a remény a kobakomban. És semmi, kis dolgokat firtattam. Kincsek után is kutattam, de nem ott, ahol kincsek vannak. És ha nem is a sárból kipattanó kukacoktól lettem boldog, hanem a tarajos gőténk láttán, mégis jól írja a költő, amit ír. Ilyen az ember, állapítom meg, fontoskodva.

És látom, jó a mi Idánk. Mondom, elkéstél Ida. Itt sütkérezett a lépcsőn egy szépséges tarajos göte, de megijedt tőlem és elfutott. Azt te ma már meg nem láthatod. De itt van a kezemben ez a könyv. Aki írta, az is göte. Csak úgy írják, Goethe. Ilyenek ezek a németek. Leírnak egy szót, s másképpen olvassák, mint ahogyan leírták. Hallottál te erről a német költőről valamit? Mert te sokféle könyvet olvastál. Azt mondja Ida, erről a német költőről keveset hallott. Csak annyit, hogy nagyon szerette a színházi dolgokat. És szépen is rajzolt. De a tarajos gőtéről sokat mesélhetne. Pedig a tarajos gőtéről mondhatni semmit nem olvasott. Volt ideje megfigyelni viselkedését, szokásait, hosszú, magányos napokon.

Mondom Idának, én éppen eleget olvastam a tarajos gőtéről, s általában a szalamandrákról. És csodálkozom is sokszor, milyen érdekes tulajdonságaik vannak. A barlangi vakgötének nincs szeme, mert ahol él, ott örökös sötétség van, és ahol amúgy sem lehet látni, fölösleges szemet is növesztetni. Ez nagy okosság a részéről. És ahhoz is nagy okosság kellett, amivel kitalálta ez a barlangi vakgöte, miképpen lehet megélni tíz évig is élelem nélkül. Ezek az állatok olyan dolgokra képesek, amelyeket emberi ésszel föl sem lehet érni. Teljességgel érthetetlen, miért vannak úgy oda az emberek az emberi ésszel. Annyit sem lehet fölfogni véle, miért pont olyan egy kecskebéka, mint amilyen. De még amit emberi ésszel föl lehet fogni, abból is kevesen veszik ki maguknak a tanulságot.

Ez a híres német költő, például egész életét annak áldozta, hogy megfejtse, mi az emberi élet célja és értelme. Hosszú éveken át írta fő művét, a Faustot. Abban arra a következtetésre jutott, hogy életünk értelme szabad földön, szabad néppel, munkával alakítani a valóságot. Szépen megfogalmazta. De azt nem lehet előre látni, hogy jó irányba alakul-e a világ. Nem lehet látni, Ida.

Te azt mondtad nékem, jobb bolondnak lenni. Ez a te tapasztalatod. Nálunknál híresebb emberek szerint a szabadság mindennél előrébbvaló. Van, aki azt mondja, azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne. Aztán valaki szerint úgy kell cselekednünk, hogy megmaradjunk. Mi is kitaláltunk valamit, Ida, míg beszélgettünk ketten normális emberekéről, bolondságokról, színészetéről, az élet furcsaságairól. Azt mondtuk, az élet értelme, hogy csodálatos dolgokat hozzunk elő az emberi lélek mélységeiből. Ez is valami, Ida! Nem sok. De legalább szépen hangzik.

Még a tarajos gótétől is lehet tanulni, ha valaki akar. Főleg egy királynak van a legtöbb tanulnivalója a szalamandrától. Mert egyes fajták képesek saját színük és egész kinézetük megváltoztatására. Ilyen tulajdonságokra nagy szüksége lehet egy királynak. Legalábbis amiképpen azt a történelem mutatja.

Hagytam, hogy menjen

Már éppen arra akartam rátérni, hogy megkérdezzem az én udvari bolondomtól, szerinte milyen tulajdonságokat lenne érdemes eltanulnom a tarajos götétől. Általában a szalamandrától. Hogy talpraesett, ügyes, jó király legyen belőlem. Azt mondja a mi Idánk, neki most sürgősen el kell mennie, mert épp megy le a nap.

Mondom, bizonyosan kifárasztottalak ezzel a német költővel, s főleg az élet értelméről való találgatásokkal. Azért akarsz elmenni, nem a lemenő nap miatt. Azt feleli, okosságból is megárt a sok, de most másról van szó. Arról, hogy napnyugta idején segítenie kell anyámnak, ellátni az állatokat, nem lenne szép reáahagyni az esti tennivalókat a tarajos göte miatt. Elnézést kért, hogy ő most itthagya engem, s elindult az első udvar felé.

Hagytam, hogy menjen.

Soha nem fordult még elő, hogy valami házi munkát fölkérés nélkül végezzen el. Például oda sem figyelt, hogy legalább a megszáradt ruhát beszedje a spárgákról, ha elkezdett az eső cseperészni. Hányszor hallottam anyámtól, te, Ida, hogy nem veszed észre, mit kell tenni, ha látod, közeleg az eső? Hát nem kell beszedni a megszáradt ruhát? Ilyenkor csak annyit mondott a mi Idánk, csakugyan be kell szedni a megszáradt ruhát. Volt úgy, anyám megkérdezte Idától, ha tudod, mit kell tenni, akkor miért nem csinálod? Ida az ilyen kérdésre röviden válaszolt: *ez az*, mondta, és folytatta Fedák Sárival. És ezzel minden el volt intézve. Most pedig azt mondja, napnyugta idején segítenie kell anyámnak, nem lenne szép reáahagyni az esti tennivalókat a tarajos göte miatt. Anélkül, hogy erre bárki is fölszólította volna, elindult az első udvar felé. Anyámhoz, hogy segítsen neki.

Hagytam, hogy menjen. Elnéztem, amint határozott léptekkel elindul az ösvényen, mint aki tudja, mi a dolga.

Goethe könyvét visszatettem oda, ahol volt. Bezártam a kicsi ház ajtaját. Megálltam a lépcsőn, ahol nem sokkal azelőtt a tarajos göte a napon sütkezett. Innen jól lehetett látni az egész kertet, Borbélyéktől a patakunkig, s az első udvarig. Számbavettem sorra mindent. A régi kaput, a rozzant kerítést, a mohás kövekkel befödött kutat, a szilvafákat és kicsi fenyőket. Mint máskor, most is megállapítottam, szép ez a kert. Így, ahogyan van. És szép a kicsi ház is. A régi. Úgy, ahogyan van.

Ida elmenése teljességgel összezavarta a birodalom alapításának különben is csak nagyjából elképzelt terveit. Mi lesz az én királyságommal, ha udvari bolondom nem hallgat reám, oda megy, ahová akar és akkor, amikor kedve tartja? Kinek parancsolok és kitől kérek majd tanácsot? Mert minden királyság és hatalom létezése ezen a két pilléren nyugszik. A parancsolás és a tanácskérés oszlopán.

Ida határozott elmenése újabbnál újabb kérdéseket vetett föl. Legelőször arra gondoltam, bizonyosan hóvirágot látott az éjjel álmában, s ez azt jelenti, meg is érkezett a jó hír. Messziről. Ahonnan várta. Vagyis megkerültek az ő épségben maradt gondolatai és ezután szét tudja választani az összekeveredett dolgokat. Ez volt a legfőbb vágya a mi Idánk. És nekem is ez volt. Hogy legyen vége az ő bolondságának. Legyen olyan, mint más. Vagyis normális ember. A közvélemény szerint is. De ha így van, miért nem szólt nekem még reggel, hogy hóvirágot látott álmában, mert én tudtam volna, ez mit jelent. Vagy miért nem jelezte, amikor a tarajos götéről beszélgettünk, s az emberi élet értelmét is feszegettük. Jól van, tegyük fel, meglepetésnek szánta a hóvirágos álmát. Gondolta, rögtön észreveszem rajta, mit álmodott,

amikor határozottan bejelenti, neki dolga van, most el kell mennie. És nékem nem lesz más választásom, csak az: hagyom, hogy menjen. És ez így is történt. Hagytam, hogy menjen.

Aztán arra gondoltam, mi lesz azzal a régóta megszokott, bevált életmódjával s a felfogásával, mely szerint jó bolondnak lenni. Le tudna mondani bolondságáról könnyedén? És arról is le tudna mondani, hogy többé meg se említse Fedák Sári nevét? A primadonnáét, akiért rajongott fiatal korában?

És előjöttek olyan apróságok, hogy mit szól majd a leskelődő, utcán járkáló asszony a mi Idánkhoz. Ha észreveszi, véle normálisan lehet beszélgetni. Ha elterjed a hír a mi Idánkról, hogy kigyógyult a betegségéből, s a közvélemény is megváltozik róla. Mert én nem felejtettem el, mit mondott nékem, amikor kiderítettem, nem igazi bolond a mi Idánk.

Azt mondta, nem baj, ha csupán egyedül énnekem van tudomásom arról, hogy ő nem bolond. Neki bőven elég, ha legalább egy ember tudja róla az igazságot. Mert minden ember egy világ. És én is egy világ vagyok.

Hagytam, hogy menjen.

Egy jegy sem kelt el

Sétáltam le s fel a kertben, belerúgtam minden második, utamba eső vakondtúrásba. Majd végigjártam a patakunk partját. Lassan beesteledett. Úgy feküdtem le, szinte szót sem váltottam senkivel. Mint máskor, most is hallottam, miről beszélgetnek a szüleim, lefekvés után. Apám azt mesélte el anyámnak, milyen szokásai vannak a református papnak, aki közeli szomszédunk volt.

Nem lehet normális az az ember, mondta apám, nem lehet normális egészen. Ma szántott éppen a kertben, a lovát egy legényke vezette, ő pedig fogta az eke szarvát. Minden fordulatnál jól összeszidta a legénykét. Hogy nem jól vezeti a lovat. Kérdi a gyermek, mit vétettem, tiszteletes úr. Azt mondja a pap, azt vétetted, fiam, hogy amikor azt mondom annak a lónak, hogy hó, akkor álljon is meg az az állat. A legényke azt mondja, hát tiszteletes úr, mindig megállt az a ló, valahányszor rákiáltottam, hogy hó! Én nem mondom, hogy nem állt meg az az állat. Azt mondom, még egyet lépett, miután te rákiáltottál, hogy hó, mondta a pap. A legényke hiába magyarázta, ha nem élőlény, hanem gép lenne az a ló, akkor sem tudna egyből megállni. Mert eltörne benne egy fogaskerék, vagy tengely, akármi. Olyan nincs, hogy azt mondjuk, hó, és még egyet ne lépjen az a ló. Ha meg tudna állni, akkor ez ellentmondana a természet törvényének. Mert még egy földhöz vágott kalapács is ugrik egyet, csak azután csendesül el.

Szóval, kár ezért a papért, mondta apám, mert jó gazdaember, rendben tart mindent az udvarán, de nem normális egészen.

Anyám erre azt mondja apámnak, az a pap annyira normális, amennyi normálisságra egy papnak szüksége van. Hagyd, hogy úgy szántson, ahogy neki tetszik. Törődj inkább a mi dolgainkkal. Mert a mi Idánk például ma olyan normálisan viselkedett, mint ahogyan még soha. Kérés nélkül segített mindenben, pontosan úgy látta el az állatokat, mint bárki más, normális ember. Mondtam én neked, hogy a munka a legjobb orvosság. A bolondságra is. Egyedül a munka. Ez az egész esti dolog úgy zajlott le, mintha egy láthatatlan rendező irányította volna a mi Idánk minden mozdulatát. Nem kellett sügni neki, mint ahogyan a színi előadásokon sügnak a színészeknek, akik nem tanulták meg jól a szerepüket, magyarázta részletesen az eseményt anyám. Hogy érthetőbb legyen.

Másnap mondom Idának, ha van kedve, eljöhetne velem, hogy egy kis tavaszi rendet teremtsünk a kicsi házban, mert a tegnapi délutánt elbeszélgettük. A gőtékkel.

Ahogy megyünk egymás mellett végig a kerten, mondom Idának, anyám szerint te az este jól szerepeltél. Nem kellett sügjön néked, mit kell csinálni az állatokkal. Sajnálom, hogy elcsatangoltam a patakunk partján, későre értem haza, nem láthattam a szereplésedet. Erre azt mondja a mi Idánk, kár, hogy nem láttam az anyámmal való közös fellépését. Mert az csakugyan nagy békességben és rendben zajlott le. Azért kár, mert *egy jegy sem kelt el*. És nincs is nagyobb bánata egy színésznek, mint az, ha üres a nézőtér.

Mondom Idának, te Ida, néked úgy vág az eszed, mint a beretva. És jó a humorod is. De most gondolj vissza arra a napra, amikor színes ruháidból pántlikákat vágtál, s azokat magadra aggatva táncot lejtettél a hátsó udvaron. Bánod-e, hogy akkor volt nézőközönséged? Mert ha több nem is, legalább egy jegy elkelt. Meglátta valaki a táncodat, és abból lett a közvélemény, hogy nem vagy normális. És erre ment rá eddigi életed. Szomorú, szerencsétlen életed volt néked, Ida... Meglátszik az arcodon. Aki soha, semmit nem hallott felőled, de most megpillantaná a te arcodat, látná rajta, keserű, elrontott életed volt néked, Ida.

Azt mondja a mi Idánk, mi ezt már megbeszéltük. Csak a magány körmeiről nem szóltunk eddig. Pedig a magány körmei csúfították el az ő arcát, nem másfajta szenvedésnek nyomait látni rajta. De most is fönntartja azt a véleményét, mely szerint jó bolondnak lenni. És nem bánja, hogy akkor volt neki nézőközönsége. Csupán azt bánja, hogy engedte nagyon messzire úszni képzeletének papírhajóját a hírnév csillogó taván. És azt mondja a mi Idánk, azért jó, hogy hóvirágos álmok nélkül is megkerültek a normális gondolatai. Amelyek elmentek egyszer. Messze. De időnként azért egy kicsit csakugyan meg kell bolondulni. Ha nem is a szó orvosi értelmében, de legalább annyira, amit a legegyszerűbben bolondozásnak szokás nevezni. Mert bolondozás, művészet, játék nélkül a normális élet sötét, unalmas és kibíráhatatlan.

A kicsi ház előtt mondom Idának, gyere, ülj le ide, szembe vélem, hadd nézzem meg jobban a te arcodat.

Egy tekintet éghajlata

Egy emberi arcot, egy tekintetet úgy is nézhetünk, akár egy tájat. És amiképpen minden tájnak van éghajlata, az emberi tekintetnek is lehet éghajlata. És van is. Csak reá kell nézni valaki orcájára, a nézésére, homlokának redőire. Csak észre kell venni, mi bujkál a szája szögletében, mosoly-e, vagy csüggedés. Csak meg kell figyelni, ástak-e árkokat a könnyek maguknak, s ha igen, mennyire mélyek azok az árkok. Már is láthatjuk annak a tekintetnek az éghajlatát.

A mi Idánk tekintetének éghajlata változó. De nem szeszélyes. Arcának mezején ugyanazon a csapáson jártak a bánat passzátszelei. Suvadásos arc az Idánk arca. Azért a hitvány hangulatok ciklonjai és hurrikánjai nem ástak mély árkokat belé. Mondhatni egykedvű, közömbös tekintet az Idáé. Most, ha szeme sarkában véletlenül egy könnycsepp jelenne meg, semmit sem mondana az a könnycsepp. Csak annyit, amennyit közönséges vízcsepp mondhat egy idegen ablak üvegén. Soha nem láttam sírni a mi Idánkat. Nem tudok elképzelni egy könnynek megfelelő helyet a mi Idánk arcán, mely bánatot fejezne ki. Egyszerűen nincs ott igazi könnynek való hely. Csak egyszerű, vízcseppnek való hely van.

Kacagni sem láttam soha a mi Idánkat. Csak mosolyogni. Sokféle mosolya volt Idának. Együttérző, örömet sugárzó, kaján, kárörvendő mosolyára is emlékezem. Legtöbbször a bölcse ember visszafogott, sokatmondó mosolyát fedeztem föl rajta. Olyankor valósággal sugárzott a tekintete a vélt vagy valóságos igazától. Ilyen volt a mi Idánk tekintetének alapvető éghajlata. Legtöbbször hallgatott. Ha nem kérdezték, nem beszélt. Csak ritkán. Nagyon ritkán. Akkor is rövid mondatokban. És Fedák Sárít nem felejtette el megemlíteni, ha nem akart folytatni egy már elkezdett történetet.

A mi Idánkat soha nem láttam sóhajtani. Panaszkodni sem. Úgy tűnt, számára minden úgy van jól, ahogyan van. A bántások, megaláztatások lepereregtek róla. Családunk reánk mért csapásnak tekintette a mi Idánkat. Nem szégyelltük őt, de büszkék sem lehettünk rá. Részvétele valamennyien éreztünk iránta, de ezt egyikünk sem mutatta. Sokszor szerettünk volna az ő helyében lenni. Nem törődni az olykor megoldhatatlannak tűnő gondokkal. Amikkel a mi Idánk soha nem törődött. De helyzetét mégsem irigyeltük.

Gyermekkoromban keveset beszéltünk a mi Idánkról. Talán azért, hogy ne halmozzuk a családi tragédiákat. Ida egy betegség tünete volt inkább. Egy gyógyíthatatlan, de nem halálos betegségé.

Amint az anyám fennhatósága alá került a mi Idánk, fordulat következett be hangulatában. Mert a mi Idánk ugyan szeretett bolondnak lenni, de tudta, az élet alapja mégiscsak a munka és nem a bolondoskodás. Lehet, anyámnak igaza volt abban, hogy dolgot kell adni Idának, a munka megváltoztatja őt. Lehet. De bizonyos vagyok abban, hogy az én játékos leleplezési kísérleteim jártak nagyobb sikerrel Idánk valódi, s egyben vállalt betegségének gyógyításában. A Churchill-ügyre gondolok. Majd a paszuly válogatására. Főképpen pedig arra, amikor nyíltan megmondtam Idának, hogy ő nem bolond. Hanem színész. Ez volt az ő tehetségének első elismerése, mely kimozdította megátalkodottságából. Sikerélmény volt ez az elismerés. Ez vezetett oda, hogy belementünk egy szép játékba. Amelyben én lettem a király, s Ida a király bolondja. Játéknak fogtuk föl a kitalált királyságot, s ezzel a játékkal egy más birodalomba jutottunk. Abba, amit a mi mindennapi valóságunknak nevezünk.

Nézem a mi Idánk arcát. Úgy vizsgálom az ő tekintetét, amiként egy tájat néz az ember. Otthonos éghajlatú ez a táj. Változó, de nem szeszélyes. Ezen az arcon végigmentek a bánat passzátszelei, de a könnyek nem ástak mély árkokat belé. Mondhatnám, nyugodt, mosolygós ez az arc. Talán csak az bántó, hogy igazi könnynek nincs helye ebben a tájban. Pedig a tekintet éghajlata lakható.

A szerzőről:

Elekes Ferenc a székelyföldi Siménfalván (Comuna Simonesti) született, az egykori Udvarhely megyében, jelenleg Marosvásárhelyen él. Középiskoláit a székelykeresztúri Orbán Balázs Gimnáziumban végezte. 1959-ben végzett a Babes-Bolyai egyetem orosz szakán. Sok éven át az Ifjúságunk, majd az Új Élet belső munkatársa. Első verseit az Igaz Szó közölte 1958-ban. Publicisztikai munkássága mindenek előtt stiláris, írói megformáltság tekintetében jelentős. Az utóbbi évtizedekben ritkán közölt.

Munkái: *Városi veréb*, versek, Forrás-sorozat, Irodalmi Könyvkiadó Bukarest, 1966; *Jómag Jani találománya*, gyerekversek, Ion Creanga Kiadó Bukarest., 1976; *Amikor bekapcsolom a madarakat*, kispublicisztika, Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár, 1977; *Hangyák útja*. Elbeszélések, esszék. MEK, 2009; *Jöttem, hogy lássalak*. Versek. MEK, 2009; *Elrajzolt angyalok*. Bözödi napjaim. Kisregény. MEK, 2009.